

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Ravn - slægten - Jellinggaard

Anten Ravn.

GAARDE
OG
SLÆGTER

*med uddrag
af stamtavler*

Af JENS HELTOFT

GAARDE OG SLÆGTER

JENS HELTOFT

GAARDE OG SLÆGTER

MED UDDRAG AF STAMTAVLER

KØBENHAVN MCMLXVIII

INDHOLD

Af Heltoft-slægtens historie	side 5
Trekantområdet Heltoft	
Gården Heltoft i Blåbjerg kommune	
En hjemstavnskildring	
Af Rærup-slægtens historie	side 24
Slægterne i Starbæk mølle og Rærup	
To brødre, Poul fra Borg og onkel Rune	
Af Orten-slægtens historie	side 34
Orten	
Gundorph	
Leopold Bruun fra Tjæreborg	
Af Ravne-slægtens historie	side 46
Kongsgård og Fogedgård	
Om slægten Ravn og dens linier i Skærup og Jelling	
Familien Ravn i Skærup	
Søren Nielsen Ravn, hans børn og miljøet i Jelling	
Peder Ravn og hans børn	
Uddrag af stamtavler	side 64

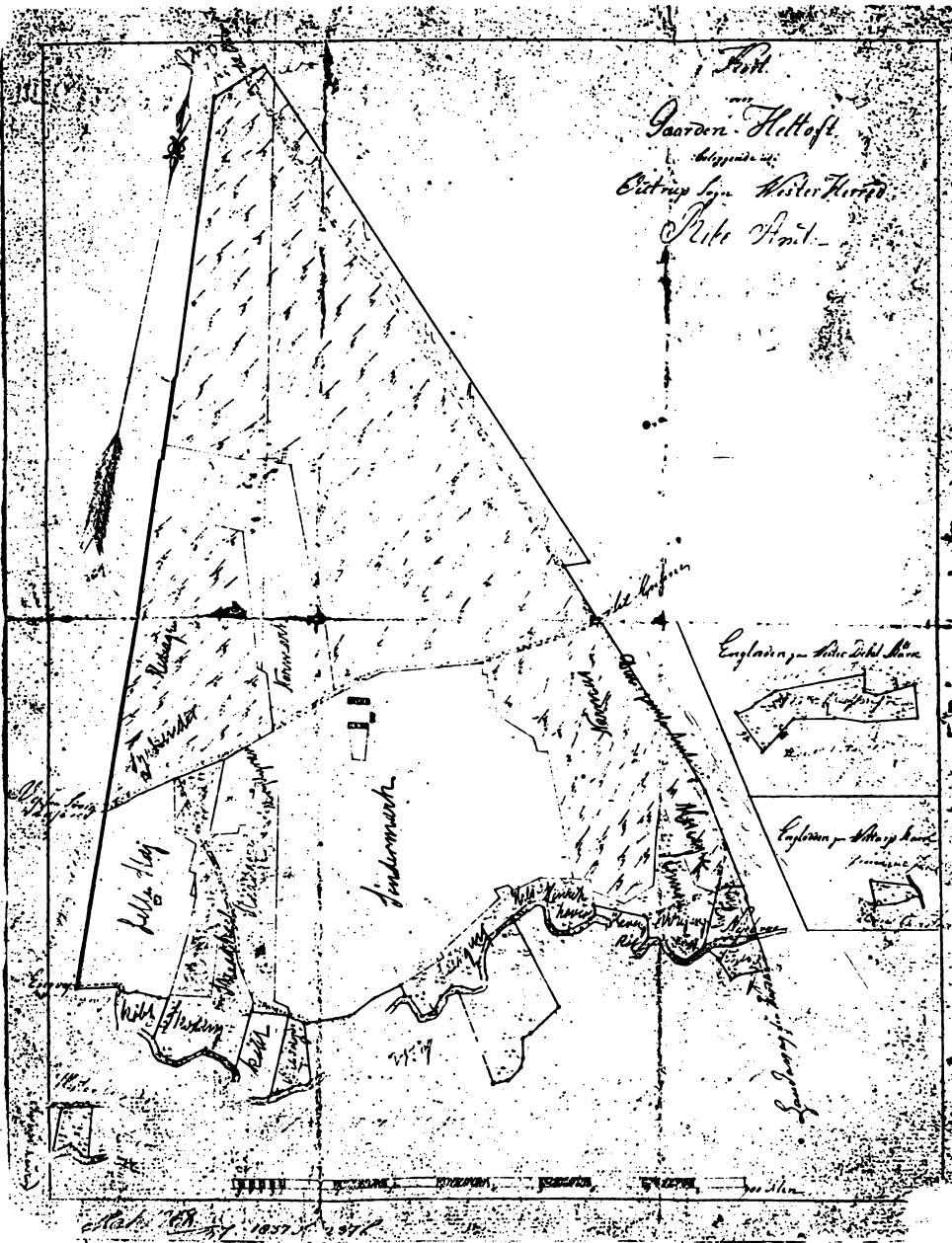
Af

HELTOFT SLÆGTENS HISTORIE

TREKANTOMRÅDET HELTOFT

Heltoft ligger i den sydligste del af Outrup sogn, Vester Horne herred, og findes i skriftlige kilder første gang 1502 som navn på en »enestegård«, altså en gård, som ikke havde dyrkningsfællesskab med andre. Navnet synes at være ældre end de fleste af byerne i sognet, f. eks. Outrup, Rottarp og Vittarp, for ikke at tale om nabosamfundet Søvig huse. Ganske vist var en toft op mod vor tid et jordstykke tæt ved en gård, men når det indgår som endelse i et stednavn, er det efter Kr. Hald: Vore stednavne – gammelt og kan være et område, der er afpasset til et bestemt formål.

I 1920 sendte jeg en forespørgsel til stednavneudvalget om betydningen af navnet Heltoft, og cand. mag. Gunnar Knudsen gav – med forbehold – i svarskrivelsen udtryk for den opfattelse, at »den hellige toft« kunne være skjult i navnet, og opfordrede mig iøvrigt senere til at undersøge, om der var lokaliteter, der kunne bekræfte en sådan antagelse; men først i år blev jeg opmærksom på et forhold, som måske nok kan tyde på, at Heltoft er en gammel helligplads. Jeg kom nemlig til at studere et kort over Heltoft fra 1837 og så da, at gårdens tilliggende oprindelig var et vinkelområde med Søvig å – eller som den oprindelig hed – Heltoft å som den bugtede grundlinie og de to sideliniers skæringspunkt umiddelbart syd for, hvor vejen fra Henne munder ud i den gamle vestjyske hærvej. Sidelinien i sydvest er en lige linie fra skæringspunktet til åen, og hærvejen eller en ældre vej synes at have været retningsgivende for den sydøstlige linie. Vinkelspidsen samt den sydligste del af bræmmen øst for vejen må være afhændet

Kort over Heltoft 1837.

før 1837, hvilket stemmer med oprettelsen af ejendommene Snurom i nord og Nybro i øst.

Efter at arkitekt Ejnar Dyggve for 20 år siden havde fremlagt sine synspunkter om et vinkelområde i Jelling som helligplads, blev hans øjne skarpere for iagttagelse af tilsvarende områder, så han senere blev klar over, at han i en årrække havde haft sommerhus i et trekantvi ved Tibirke, og at der i Tingsted på Falster var en lignende hellig- og tingplads.

Heltoftområdet har i form lighed med trekantvierne i Jelling, Tibirke og Tingsted og har ligesom disse hældning mod syd, så tolkningen af navnet som »den hellige toft« underbygges dermed ikke uvæsentligt. Ganske vist har Dyggves synspunkter en tid været i modvind, men omstødt er de vel ikke. Han havde set dem i lyset af sine undersøgelser af templer i Grækenland og Italien.

Det har ikke altid været let at komme over Nybro, for en tid var der ikke nogen rigtig bro, kun en spang, og heste og køretøjer måtte gennem vandet. Nybro omtales dog allerede 1644, så den må have været i orden, da landevejen virkelig var hærvej. Imidlertid synes navnet at fortælle, at der tidligere har været en anden bro, som Nybro har erstattet. Der er næppe tvivl om, at vejen engang er drejet mod sydvest et par hundrede meter før Nybro. I min barndom var der her en forhøjning i jordsmonnet, som vi kaldte »æ gammel land'vej«, og vi hørte med gru om, at en mand engang var kommet kørende her og druknet i »et bundløst høl« i åen. I forlængelse af denne vej er der et engstykke, som endnu hedder »vadeng«, og under engsværet er der fundet 1½ meter lange egepæle, dybt nedrammede i sand. Meget tyder derfor på, at der engang på dette sted har været et vad, senere en bro.

Fortsætter man over det gamle vadested og engstykket på den anden side åen, kommer man til Kærup hede i Janderup sogn, og her har beboeren af Heltoft altid haft en græsningsret, som Kærup bymænd ikke rigtig har været villige til at respektere. Men først vandt gårdejer Eske Christensen, Heltoft, 1797 både ved hjem- og landsting en sag om denne ret

og derefter ligeledes Marius Heltoft 1928, da man fra Kærup begyndte at pløje heden.

Man ved ikke, hvorfor Heltoft har fået denne rettighed i et andet sogn; men forestiller man sig, at folk er kommet fra nær og fjern ad gamle veje, som til sidst forenedes og førte direkte ind på viet, måtte trækdyr (og offerdyr) vel ikke spredes over dette, men kunne anbringes udenfor, f. eks. ved græsning på Kærup hede.

Man kan kun gisne om, hvornår og hvorfor folk er søgt til dette vestjyske vi; men man har vel lov til i denne forbindelse at være opmærksom på, hvad den britiske historieskriver Beda skrev o. 750, at angler, sakser og jyder o. 400 erobrede England. Der er megen uklarhed over, hvor disse folk egentlig har boet. Derimod er man mere sikker på, hvor folkene under den første store udvandring kom fra: kimbrenne fra Himmer-syssel, teutonerne fra Thysyssel og harderne fra Hardsyssel. Det er utænkeligt, at befolkningen i Vardesyssel har været upåvirket af disse folkebevægelser, og det er naturligt, at de søgte de høje magters velsignelse og havde retsspørgsmål at afgøre, inden de drog ud.

Dr. Dyggves påvisning af trekantvierne gav os indblik i forhold fra fjerne tider. Deres ejendommelige geometriske form gjorde dem egnede til mødepladser for mange personer. På en forhøjning tog goden eller tinglederen plads, synlig for alle, og kunne herfra overskue forsamlingen. Når tingfred skulle overholdes, var det vigtigt med den skarpe afgrænsning enten det så var ved bautasten, diger eller grøfter. Det var et ældgammelt fundamentalt krav, at tinghandlingen skulle være offentlig, hvilket forklarer, at den fandt sted under åben himmel. Først langt senere blev der bygget tinghuse.

Folket, der skulle møde på Tingsted vi, var falstringerne, og i Tibirke var det antagelig befolkningen i Strø herred. Var det folk fra Horne herred, der skulle møde på Heltoftviet, og var den mægtige sten, som man for ca. 20 år siden gravede ud ved den gamle landevej, en tingsten?

Heltoft 1906, brændte 1916.

Gården Heltoft i Blåbjerg kommune

1967 oprettedes af sognene Nr. Nebel, Lydum, Kvong, Lønne, Henne, Lunde og Outrup en storkommune, der fik navnet Blåbjerg. Blåbjerg er Vestjyllands mest storlåede højdepunkt. Mod vest ser man ud over havet, mod syd øjner man fabrikkskorstenene i Esbjerg og Ribe Domkirke, mod nord skimter man Ringkøbing by. Befolkningen i disse egne vender ofte blikket mod bjergets top, af hvis farvenuancer man tager varsler om vejret ligesom fra havet, der i styrke kan veksle fra en voldsom torden til en dæmpet rullen.

Gården Heltoft i Outrup sogn ejedes 1502 af Frøstrup, senere Hennegård og til sidst Søvig. 1783 købte Eske Christensen den til selveje, og hans sønnesøn Eske Lambertsen solgte den 1838 til Jens Chr. Johansen, men beholdt dens nordlige del, hvor en aftægtsbolig blev opført. Derved deltes gården i to matrikelnumre, 68a og 68b, den første på 60, den anden på 25 tdr. land.

Jens Chr. Johansen var fra Henne sogn og var 1812 blevet gift med Maren Knudsdatter, hvis fødegård, en halvgård i Vittarp, de derefter overtog og havde i 26 år, inden de købte Heltoft. I Vittarp var de nabo til Kasper Nielsen, som havde den halvgård, de havde fælleskab med om brønd o. lign.

Med Chr. Johansen blev Heltoft en slægtsgård således: 1838–47: Jens Chr. Johansen og Maren Knudsdatter, 1847–73: datter Maren Jensen og Thomas Jessen fra Øster Vrøgum,

1873–1912: søn Jes Chr. Thomsen, navneskifte 1903 til Jes Chr. Thomsen Heltoft, og mejerske på Søvig, Ane Margrethe Pedersen fra Rærup, Lydum sogn, 1912–1946: søn Marius Heltoft og Else Marie Larsen fra Outrup sogn. 1946–: søn Kristian Heltoft og Karen Therkelsen fra Haurum ved Uldum.

Jens Chr. Johansens svigersøn Thomas Jessen havde ikke sin styrke i skrivekunsten; men han kunne fortælle, var livlig og diskussionslysten. Han forbedrede gården og blev ret velstående. Chr. Heltoft opdyrkede det sidste stykke hedejord og sørgede for, at markerne fik tilført mergel, og at moser og kær blev afvandet. Avl og besætning øgedes år for år, og prioriteterne udgjorde kun 8000 kr. Han og Grethe kunne derfor hjælpe deres børn i gang med selvstændig virksomhed, tre af dem fik lærereksamen, men pådrog sig ingen læsegæld.

Chr. Heltoft var medlem af sogneråd og skolekommission og i bestyrelserne for en del foreninger. Både han og Grethe var godt lidt af naboerne, der ofte bragte ham i forslag ved valg. Han havde let ved at tale og skrive, var, modsat Grethe, udadvendt i sin virksomhed, men ikke så dyb en natur som hende. Han holdt af at rejse lidt ud, ikke til markeder som faderen, men gerne til politiske møder. Han så meget op til I. C. Christensen og blev valgt til at repræsentere Outrup sogn ved takketoget til Kristian den Niende for udnævnelsen af det første venstreministerium. Grethe fulgte ham til kirke og til foredragsmøder, navnlig skolemøder, og fik altid varme i blikket, når skole- og kirkespørgsmål drøftedes.

1912 afstod de gården til Marius og flyttede til Tønning, hvor de fik en lille ejendom i nærheden af »Bøgely«, en gård, som deres datter Marie havde sammen med sin mand, Holger Jensen. Da Grethe døde, flyttede han nogle år efter til Heltoft, fordi han nu længtes efter natur og mennesker i Vestjylland. Hans helbred var dog så godt, at han sammen med sin gamle ven og nabo i Tønning, Mølgård, kunne deltage i et 14 dages ophold på »Liselund« ved Slagelse, hvor han interesseret fulgte de mange foredrag og drøftelser af folkelig og kirkelig art. Mange lagde mærke til de to gamle mænd, der

*Thomas Jessen og
Maren Jensen.
deres døtre Kristine
og Hansine.*

var over 80 år, og fandt om aftenen ind til dem, hvor de sid-
dende på sengekanten fortsatte drøftelserne. I disse år ned-
skrev han sine erindringer. Den følgende hjemstavnskildring
er i fri opstilling en gengivelse efter disse.

En hjemstavnskildring

En sommeraften 1876 gik den unge gårdejer Chr. Heltoft ad
vejen fra Heltoft til Søvig. Blåbjerg løftede sig helt op i him-
len og viberne fløj i bratte sving nær ind på ham og skreg:
»Hvi vi' du 'et! Hvi vi' du 'et!«, mens horsegøgen inde over
Søvigene svarede: »For a tor' 'et, for a tor' 'et!« Nu så han
broen over Søvig å og undrede sig over, at han engang næsten
havde været bange for at gå over den, især når der var tåge.
Engang forsvandt en mand fra Søvighuse sporløst i et stort
høl ved siden af broen, og kort efter druknede en tjener fra

Søvig under den. Christians mor mente, at der var kræfter i vandet, som trak i folk, når solen var borte.

Men der kom Grethe løbende og hoppede ubekymret over broen og hen til ham. Deres bryllup var bestemt til 1. august, og hun fulgte ham nu tilbage mod Heltoft, hvor hun snart skulle bo.

»Kan du vænne dig til al den hede, som er her rundt omkring?« spurgte Christian.

»Ja, for om sommeren er der dejligt derude med blomster og lærkesang. I søndags var jeg med en tur på Søvigheide, vi skulle samle blåbær og tyttebær, men jeg kunne ikke lade være også at plukke evighedsblomster og volverlej!«

»Så lagde du vel også mærke til, at heden har mange grønne pletter med græs til får og køer, og at man er ved at sætte de store hedetørv i stakke, de er så gode til at varme op med i bageovn og bilægger.«

»Ja, men jeg lå vistnok en halv time og hørte på summen og musik fra bier og græshopper eller så på nogle små sommerfugle, blåfugl og ildfugl hedder de, som besøgte de mange gule blomster, der stikker op mellem lyngen.«

»Du så vist mere på den tur end de andre, men de fik vel flere blåbær! Bliv bare ved at fortælle. Lad mig høre lidt om dengang, du var i Slesvig. Du blev der ikke så længe!«

»Nej, for jeg længtes meget. Jeg havde plads på en stor gård i Ravsted og skulle om aftenen sætte skodder for vinduerne, men kunne aldrig blive færdig på nordvestsiden, for i solbjergene syntes jeg at se Blåbjerg. Jeg måtte hjem og fik så plads på Hennegård, hvor jeg blev uddannet til mejerske. Og nu skal jeg snart lave »herregårdssmør« på Heltoft, det får man mere for end »bondesmør«. Jeg kan forresten ikke lide disse navne, det er ligesom en herremand er mere værd end en almindelig bonde, og det er han ikke.«

»Nej, men så galt som for 100 år siden er det dog ikke, for da måtte fæsterne holde folk til at arbejde på herregårdsmarkerne. De huse, som du ser her på begge sider af vejen, lod herremanden på Søvig opføre o. 1700 til sine karle, så de

*Margrethe og
Christian Heltoft.*

kunne få tag over hovedet. Nu er vi ved diget, der danner skel mellem Søvigehuse og Heltoft, det går snorlige fra engen i retning mod Snurom, men er nu fjernet langs den strækning, som ikke mere hører os til.«

De nåede gården, der lå, som den sov. Men et svagt lys fra et vindue i øst viste, at Christians mor ventede dem. De blev dog stående en tid udenfor og insugede duften af nyslået hø i engene og lyttede til kukkemanden i hylde træet på diget langs kålgården.

»Jeg tør ikke rigtig gå med ind,« sagde Grethe, »for jeg synes, jeg bliver så lille, når jeg er sammen med din mor. Sidst sagde hun så bestemt til mig, at man skulle holde fast ved, hvad de gamle havde troet på og levet efter, de tider skulle nok komme, da man indså betydningen af det, og derfor skulle man lade det stå.«

2
og Fruen over denne Maaned altid varot negativt.
antalt. I den ene Side af den Maaned en Tjener
fra Svinggaard erblevet sig. Læst Tid derefter
var en anden Maaned som uheldig at løbe i
Fækkens med den anden Side af Fruen og drukne.
Jeg gik mesten aldrig over denne Fru om Aftenen,
over det var usikkert, undtagen hvis det var ab-
solut nødvendigt, og da sagde jeg at Maaned
negate sig paa mit Hoved af Miskjæppe.

Da jeg første Aften vilde til Spring for at besøge
Margrethe, tænkte jeg paa Fruen mens jeg gik
hjemme fra, men den Aften tænkte jeg slet ikke
noget ubegyndeligt med Fruen, tænkte da jeg
gik fra alle tanker. Vi blev endog saa for-
trulset med Fruen, at mødtes paa den alle i
den Kirke, og det gik mesten sinden, at jeg
kann til at handle af den Fru, som for første
mest min Skæbne. Jeg imidlertid stik til
Margrethe, at jeg havde været borte fra et
gaa over den. Det undan jeg mig der med,

Side af Christian Heltofts erindringer.

»Ja, hun har taget en del med sig fra sine forældre, som ikke alene var retskafne, men også meget religiøse. Når de fik et nyfødt barn anbragt i vuggen, lagde de altid en salmebog under dets hovedpude. Mor holdt også strengt på, at vi fire børn skulle følge skolen til de fastsatte tider, hvor travlt der end var, og hun hørte os i vore lektier; navnlig lærebogen skulle vi kunne til punkt og prikke.«

I det samme blev et vindue lukket op, og Christians moder sagde »Kom I nu hellere ind, så drikker vi kaffe, og jeg kan måske fortælle noget om familien, som I ikke ved!«

Grethe tog beklemt plads ved bordet i dagligstuen, men fik mod, da hun mærkede, at hendes svigermoders øjne var gode, og at et strengt træk ved munden var glattet ud.

»Jeg hørte nok, I snakkede om mig,« sagde Maren, »og jeg er vist heller ikke nem at få tøet op, men med dig, Grethe, kommer der mildhed ind i gården. Det bliver godt for os alle-sammen, og nu vil jeg så fortsætte, hvor I slap, og fortælle om min far og mor. Grethe skal da vide lidt om, hvad det er for en familie, hun kommer ind i.

Min far og mor, Jens Chr. Johansen og Maren Knudsdat-ter havde i 26 år en gård i Vittarp, inden de 1838 overtog Heltoft. De var da til års og havde kun gården i 9 år, inden de afstod den til Thomas og mig. Far levede kun tre år efter. En dag, det var i krigens tid, faldt han pludselig over mod ovnen, ramt af et slagtilfælde. Man berømmede ham for hans punktlighed og ordholdenhed. »Hvis alle var som Jens Chr. Jo-hansen, behøvede man ikke stemplet papir,« sagde vor nabo i Vittarp, Kasper Nielsen. Herredsfogden i Varde beordrede ham flere gange til at være opsynsmand ved offentlige sam-menkomster i Snurom kro. Engang skulle han være der fra kl. 4 om eftermiddagen til kl. 2 om natten, og Kasper ville også med. Det var hans kone slet ikke glad for, men Kasper lovede da at være hjemme, inden klokken slog 10. Den blev dog både 10 og 11, men der viste sig ingen Kasper, og så sagde konen: »Nu kommer han ikke, så længe nogen vil skænke for ham, jeg må igen hente ham hjem.« Kasper sad ganske rigtigt med

en stor kaffepunch foran sig, da konen kom. »Du lovede jo at være hjemme til 10,« begyndte hun. »Ja, ja,« forsvarede han sig, »men ser du ikke Jens Chr. Johansen derhenne, han går altid hjem kl. 10, så det kan ikke være over tiden endnu.« Mor levede hos os i gården mange år efter fars død og var os til stor hjælp. Sådant er det ikke altid med gamle folk, men hun beholdt både humør, kræfter og smidighed, til hun var over 80 år, og hun gik ikke af vejen for arbejde enten det så var på marken, i bryggers eller i køkkenet. Ingen andre end hende måtte kærne, og helst ville hun også slå brødet op ved bagning. Lille var hun, men hun kunne alligevel komme op i sin ret høje alkove ved bare at sætte et ben op i den og så i et sæt rejse sig, inden hun puttede sig under dynen. Ja, det er sandt, jeg kan se det hele for mig endnu. Thomas ville gerne bruge krydder, når han fortalte, men det kan og vil jeg ikke.

Far var fra Over-Fidde i Henne sogn, hvor farfar Johan Jochum Wassermann var snedker og selvejerboelsmand. Men han skal være kommet sydfra, hvad navnet nok kunne tyde på. »En borttrømt student, der var kommet i strid med lovene,« sagde man. Man fortalte, at han en nat kom til den Henne præst med et brev fra en biskop i Slesvig, som gav præsten lov til at vi ham til en ung pige, som var med. Far brugte tit udtryk, som ikke kendtes her i Vestjylland, han havde lært dem af sin far, sagde han, men vi fik aldrig at vide, hvorfra farfar egentlig var, måske skulle vi ikke have at vide, at han var tysker, men der har nu altid været megen forbindelse mellem folk langs vestkysten lige fra Hamborg til Ringkøbing. Thomas og andre her fra sognet var i deres ungdom flere gange sønderud, når der skulle »hugges i mærsken«. De tjente godt, men det behøver jeg ikke fortælle dig, Grethe.«

»Nå, alting ved jeg da ikke om Slesvig, fordi jeg har været der et halvt år,« sagde Grethe, »men der er folk langs vestkysten, som kaldes frisere. De bor både i Holland og i Tyskland, og de vil også godt bo i Danmark, bare det er i nærheden af havet og i marskegne. Måske har Wassermann været

en friser, der er blevet forelsket i en ung pige, som har taget en plads dernede.«

»Jeg tror nu noget på historien, for far fortalte, at præstemadammen i Henne var hans gudmor, og farfar kom meget i præstegården. Men nu vil vi ikke snakke mere om det. Christian, hent lige papirerne i skuffen foroven i piedestalen. Du fik engang din far til at fortælle noget om sin ungdom, han ville ikke selv skrive, du ved nok hvorfor, men så skrev du det ned – omtrent som han fortalte. Der kom også noget med om mig, så *du* må helst læse det op! Nu skal jeg følge med ind med et lys, så du kan se.« Maren tog et af de tre tællelys, som stod på bordet, og gik med Christian ind i en stor stue, som de kaldte »a dånsk«.

Grethe gik ikke med. Hun sad på slagbænken ved vinduerne, men vendte sig nu, da hun var alene, og kiggede ud i halvmørket. Hvad var dog det, der stod i flammer derude i synskredsen mod sydøst? Hun lukkede et vindue op og kunne mærke, at vinden førte lidt med sig af røg og brandlugt.

»Det er en hedebrand,« sagde Maren, da de kom ind, »og den er ovre på Orten hede. Bag det højdedrag sydøst for branden ligger selve Orten, vist 6 gårde.«

»Ja,« sagde Christian, »en af dem ejedes af en mand, som hed Peder Bruun, han havde 15 børn, tre sønner er degne her i egnen, den ældste i Oksbøl, jeg dansede i fjor med hans datter Margrethe, men hun var ikke nær så køn som min Margrethe.« – »Åh, pjat med dig,« sagde Grethe.

»Nå, luk nu hellere vinduet og sæt jer. Lad os så høre, hvad Thomas har fortalt!« sagde Maren. De satte sig til rette, Christian trak et lys nærmere og læste, mens Grethe kiggede med.

»Jeg er fra Ål sogn, der strækker sig ud langs Vesterhavet. I kirken er der malerier, som skal forestille helgenen Nicolaus af Myras historie. Folk fra København, ja fra Tyskland kommer rejsende hertil for at se dem. Jeg gik engang med ind for at høre, hvad de fine herrer sagde, og jeg forstod da, at billederne var fra omkring 1250, og at Nicolaus var fiskernes helgen. At disse billeder skulle være så kønne, kunne jeg ikke se,

Fra Chr. Heltofts 80-årige fødselsdag 7. juli 1930 i haven ved Heltoft. Stående: Peder, Marins, Elisabeth, Rune, Jens, Thomas, Cilla m. Henning, Else (Schaarup) og Chr. Heltoft jun. Siddende på bæk: Else (Heltoft), Thora m. Svend, Christian Heltoft, Jørn, Claudia og Gjøde. Derefter: Gudrun, Sigrid, Margrethe m. Dagmar, Vibeke, Margrethe (Hobro) og Kirsten. Forrest: Anders, Dorthea og Marie fra Tønning, derefter Aksel, Kristian (Hobro), Rune Heltoft og Per.

men jeg blev klar over, at den interesse, folk her i sognet har for havet, er ældgammel. Da jeg var dreng, fiskede mange af bønderne både forår og efterår. I stormvejrsnætter gik de til stranden for at finde vraggods, for skibe fra fremmede lande drev tit ind på Horns rev og blev slået i stumper og stykker, og så flød der mange gode sager ind. Men jeg syntes, der var noget usikkert ved havet og havde ingen tro på Nicolaus af Myra. Meget hellere tog jeg sønderud og tog plads hos marskbønder, eller jeg lod mig leje til at slå græs: »hugge i mærsken«, som man sagde. Om vinteren var jeg hjemme på gården i Øster Vrøgum hos min far, og i min fritid gik jeg over vejen hen til smeden. Jeg trak i blæsebælgen, så ilden blussede op, og jeg lagde rødglødende jern på ambolten og slog til med forhammeren. Peter Pallesen, det var smeden, sagde engang til min far: »Når Thomas bruger forhammeren, bliver der slået på rette sted og sådan, at det kendes!« Smed blev jeg dog ikke, for jeg fik andet at tænke på. På sessionen blev jeg taget til infanterist, og jeg skulle møde i København. Her snakkede folk så meget om krig, og der blev herset forfærdeligt med os. Alligevel fandt jeg mig snart til rette og tog mig ikke nær, at jeg til tider blev skældt ud for »bonderøv« og »havtorsk«. Hva', de skulle jo ha' krammet på os. En dag mødte jeg Johan Jensen fra Heltoft, som havde tjent i Vrøgum. Han beklagede sig meget over rekrutlivet og mente, at det ikke var til at holde ud, for selv om man gjorde sig nok så megen umage, blev man alligevel udråbt for, at man ingenting kunne. Og gik man ud i denne her store by, kunne man næsten ikke finde i kvarter igen. Jeg sagde, at det var kun de første dage, man tog sig den slags nær. Man skulle tænke på, at disse befalingsmænd steg i graderne, efter som de kunne finde på kraftudtryk, og jeg kunne godt hjælpe ham lidt i gang, så skulle det nok gå. Vi var nu sammen flere gange, og det gik da også bedre for Johan, og en dag sagde han: »Når du kommer hjem, må du komme over at besøge mig, for du har hjulpet mig herinde, da jeg var i knibe!«

Vi kom hjem, og Johan sagde til sin søster Maren: »I mor-

gen kommer Thomas Jessen fra Vrøgum herover, og nu må du endelig tage godt imod ham, for han har været mig til stor tjeneste i København!« Maren svarede, at hun kendte ikke andet til disse Jesses sønner, end hvad hun havde hørt om dem fra værtshusene i Varde, og det satte hun ikke stor pris på. Johan sagde så: »Når jeg en enkelt gang får en gæst, kan du vel nok være lidt gæstfri mod ham, jeg ved ikke andet, end at jeg tager godt mod dine fremmede.« – Nå, jeg fik da kaffen, men ikke ret megen snak dengang. Næste vinter skulle jeg bestyre en ejendom på Søvigmark, fordi ejeren, noget af familien, var død. Derved kom jeg nærmere Heltoft, som jeg besøgte nu og da. Jeg sagde til Maren, at det gik rigtig godt derovre på Søvigmark. Det var næsten værst med hønsene, jeg kunne ikke få dem til at gå ind om aftenen. Maren mente, at jeg skulle være mere god ved dem, det kunne betale sig, og så sagde jeg: »Holder du af høns, kan du godt få nogen af dem!« Det sagde Maren ja tak til, og dagen efter var jeg der allerede med seks. Måske var det dem, der ikke ville gå ind, men de lagde mange æg, og Maren blev glad for dem.

Næste sommer var jeg sammen med Niels Tuesen fra Grærup igen i Sønderjylland for at hugge i mærsken. Men vi havde ikke været der ret længe, før jeg syntes, jeg måtte hjem. Jeg kunne se både Blåbjerg, Heltoft og Maren for mig. Det sagde jeg ikke, men ymtede noget om, at min broder Hans, der havde gården hjemme, ikke kunne undvære mig. Niels Tuesen syntes, vi skulle blive ved, og det gjorde vi så, men lidt efter begyndte jeg at snakke om, at jeg alligevel måtte hjem. Vi fik en anden i pladsen, og jeg rejste. Jeg ved godt, at man ikke troede på, at Hans havde brug for mig, og det havde han da heller ikke; men jeg fik mere og mere min gang på Heltoft, og Maren tog bedre og bedre imod mig. Hun havde egentlig et par år været forlovet med en møllersvend, som tjente i Outrup mølle. Nu gjorde Maren det forbi, og næste forår kom jeg ikke sønderud for at slå græs, for da – 1847 – holdt Maren og jeg bryllup og overtog Heltoft. Men møllersvenden mødte op i kirken uindbudt og overværede vielsen.«

Fra Heltoft 1964: Else, Jens og Christian Heltoft.

»Så du ham?« afbrød Grethe.

»Ja, men jeg så ham ikke i øjnene, han sad på den nederste bæk i kirken.«

»Han har ikke kunnet glemme dig. Du har været køn med det sorte hår, hvide slør og myrtekransen som en krone – og så din ranke, høje skikkelse! Den stakkels møllersvend!«

»Jeg har jo sagt, at Thomas altid satte krydder på, når han fortalte. Fortsæt nu, Christian, du er snart færdig.«

»Så kom krigen i 48, og jeg måtte af sted. Det så ikke godt ud, for Marens far og mor var til års. Jeg var med i Sønderjylland både, da det gik frem efter slaget ved Bov, og da det gik tilbage efter en kamp ved Danevirke. Jeg kom ikke med ved Fredericia, for da lå jeg i kvarter på Fyn, hvor jeg var syg. 1850 fik jeg på en lægeattest lov til at blive hjemme, og jeg måtte rigtigt nok undre mig, så godt alting så ud her. Maren havde med sikker hånd ordnet alt både i stald og på mark, haft stor held med grisesøerne og klaret alle udgifter.

I en del år derefter rejste jeg til markeder både i Ribe og

Ringkøbing amter, købte især heste og ungkreaturer op og solgte dem igen. Maren var først ikke så glad for disse rejser, men jeg tjente gode penge, og vi passede på dem. I de senere år var jeg næsten kun til markeder i Varde. Så ville Maren med, og jeg har altid stået mig godt ved at tage efter hendes råd.«

»Det var det sidste, du skrev ned,« sagde Maren, »og det er en køn slutning. Johan bor her endnu. Grethe, vil du være god mod ham, selv om det ikke altid bliver let. Han mistede sin forstand i krigens tid.«

»Ja, det kan du stole på. Jeg skal ikke glemme, hvad jeg har hørt i aften, men se nu engang ud. Branden i Orten er ikke forbi endnu, og man kan se folk omkring ilden, de prøver på at slukke den. Tak, tak for i aften, nu bliver jeg aldrig mere bange for at komme her, for jeg kan mærke, at jeg er i familie med dem, vi har hørt om, også med Wassermann, selv om han nu er død for mange år siden.«

Snart var Christian og Grethe igen ude på vejen mod Søvig. Da de nåede diget mod Søvighuse, sagde Christian: »Markerne her nord for vejen kalder man »tyrkerender«. Den mand, som engang boede der, var ikke en tyrk, men blev kaldt sådan af sin kone, når hun blev vred på ham. Lærer Pedersen i Outrup har forklaret mig, at »tyrk« i mange år var et skældsord, fordi tyrkerne var hårde herrer over for folk, de havde undervundet. Rundt i Europa var der tyrkerhad ligesom nu mange steder tyskerhad. Da grækerne førte deres frihedskrig 1822, samlede man penge ind til dem, og der var frivillige fra Danmark, som kæmpede mod tyrkerne sammen med grækerne. – Men hvad er det? Kan du høre havet?«

»Ja, men vi får da vel ikke stormvejr her i juni måned?«

»Nu kan vi ikke se Blåbjerg, men i morgen tidlig lægger vi mærke til, om der er stormskyer omkring toppen, og når jeg lægger øret mod jorden, kan jeg næsten altid høre, om havet er i uro.«

De gik hurtigt til og kunne snart se Søvig. »Du har vist ikke altid været glad for den bro!« drillede Grethe.

»Nej, men nu har jeg set den så tit sammen med dig, at jeg begynder at holde af den.«

»Jeg har hørt et foredrag af pastor Feilberg fra Darum om folketro. Han mente, at den angst, der er i mange mennesker for at passere vandløb ved aftens- eller nattetid, kan stamme fra en fjern tid, da man ofrede mennesker og kastede dem i dybe høller. – Jeg kommer snart hen til jer igen, i aften fik vi slet ikke talt om brylluppet; men nu tror jeg, at din mor og jeg vil komme godt ud af det sammen. Jeg er ikke ked af at komme lidt væk fra Rærup, hvor alle er i familie med hinanden. Jeg trænger til frisk luft, vi må med til en del af de møder, som nu bliver holdt rundt omkring. Så bliver det for os, som når vi kommer op på Blåbjerg og ser vidt ud.«

Vejen hjemad gik hurtigt for Christian. Nu syntes han slet ikke, han kunne høre havet, og næste morgen var toppen af Blåbjerg så blå som klokkeblomsterne på Nordmarken.

Af

RÆRUP SLÆGTENS HISTORIE

SLÆGTERNE I STARBÆK MØLLE OG RÆRUP

I den sydvestlige del af Jylland findes der strækninger med marsklignende god jord og solid velstand hos befolkningen. Til dette område hører sognene Nr. Nebel og Lydum, som er beliggende på den vestligste del af Varde bakkeø. For 100 år siden var bønderne her meget bundet til sogn og egn. Ganske vist tog unge karle og piger ofte plads et halvt eller helt år syd for Kongeåen både før og efter 64, men ellers holdt man sig til sognet eller nærmeste egn, bestemt efter veje, vandløb, møller, præstegård o. lign. Den bedste del af Lydum sogn var Rærup, hvor der da også lå en del gode gårde. Gamle veje gik over sognegrænsen mod vest til Nr. Nebel, hvor sognepræsten boede, og mod øst til Kvong, hvor der ved Lydum å lå en gammel vandmølle, der hed Starbæk mølle.

Den betegnedes 1688 som et »ringe møllested, der lider meget af ulve«, en tilstand, der måske havde forbindelse med svenskekrigene, som førte fattigdom i sit følge landet over. I begyndelsen af 1700-årene gik det dog fremad med møllens anseelse, hvilket vist havde forbindelse med, at møllefæsteren Hans Madsen giftede sig penge til med Ane Cathrine Copie, en datter af den tidligere »trompeter ved det kgl. hof i København« Johann Copie, der havde slået sig ned i Glibstrup, Lyne sogn. En broder til ham, »trompeter ved lifgarden til hest«, Adam Henrik Copie, boede i Sædding, Nr. Nebel sogn, og skiftet efter ham 1753 viser, at slægten stammer fra Holsten, for to arvinger, der ikke »var sproget mægtig«, troppede op for at få del i arven.

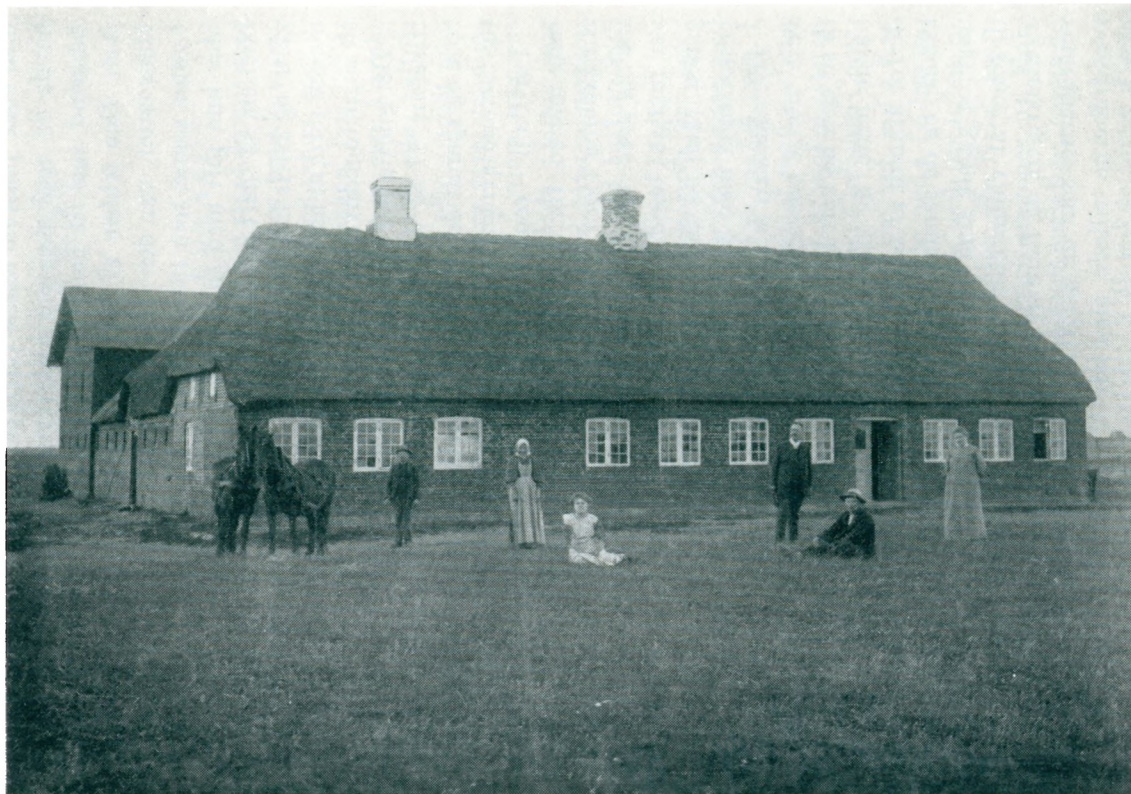
I Starbækmøllenslægten var der i Raunkjærlinien flere, der blev landskendte, således botanikeren C. C. Raunkiær.

Hans Johannesen fra Starbæk mølle, som 1825 blev gift med enke Johanne Marie Christensen i Tofttegården i Rærup, havde da også slægtens gode evner, men tillige et hang til tungsind, som fik ham til at berøve sig livet efter 5 års ægteskab. Den ældste af børnene i dette ægteskab, Ane Marie Hansdatter, var den eneste af konfirmanderne i Nr. Nebel-Lydum sogne, som 1840 fik ug for kristendomskundskab. 1850 blev hun gift med sognefoged Niels Enevoldsens søn Peder Nielsen, så snart han kom hjem fra krigen. De fik hans fødegård, og Niels Enevoldsen en aftægtsbolig i nærheden med så megen jord, at han kunne holde et par køer og i øvrigt beholde sit sognefogedhverv.

Det gik nu hurtigt fremad med deres gård, som havde matrikelnr. 11 og vist blev kaldt Kjærgård. Vinteraftener kartede og spandt de ved skæret af tællelys, og hun fortsatte tidligt om morgenen, mens han gjorde i stand i stalden.

For Pæjr – som man sagde på jysk – var august den travleste måned, for da bjærgede han hø i Værn og Tipper ved Ringkøbing fjord. Man slog jo græsset med le, hvilket bedst lod sig gøre, når det efter morgenduggen eller efter en byge var fugtigt i bunden. Ofte begyndte man derfor kl. 3 om morgenen. Midt på dagen sov man til middag i høstakke eller var beskæftiget med høvending (hverring) eller høstakning.

Hjemkørslen fra Værn og Tipper var på grund af dårlige veje yderst besværlig, men Pæjr sørgede ikke alene for at få sit eget hø kørt hjem, han tilbød ofte hjælp til folk, som ikke havde heste, og Ane Marie holdt ham ikke tilbage. De var derfor afholdt af småkårsfolk. I øvrigt havde de venner i alle kredse, og de samlede dem ofte til selskabeligt samvær. Både unge og gamle kom der, og i storstuen fik de sig en svingom til toner af violin eller harmonika. Pæjr havde været med i Treårskrigen, og flere af hans soldaterkammerater fra egnen, veteranerne, som de kaldtes, var med. Pæjr selv dansede, så sveddråberne trillede, men når Ane Marie blev budt op, svarede hun som regel, at hun ikke havde tid; det måtte vente, til der blev gilde et andet sted i byen.

Slægtsgården i Rærup.

De fik 7 børn, hvoraf den ældste Ane Margrethe eller Grethe, som hun kaldtes, blev uddannet til mejerske på Hønegård. Derefter fik hun plads i Søvig, hvorfra hun blev kendt med Chr. Heltoft (se side 10). Den næstældste af børnene, Poul, tog en sommer til Sønderjylland, blev gift der og fik sit hjem i Borg ved Bredebro, hvor slægten endnu bor. Niels, en stilfærdig, god, lidt tungsindig mand, overtog fødegården, men døde 1901, kun 44 år gammel, hans hustru 3 år efter, deres eneste datter var da 15 år. 1910 giftede hun sig med Kristinus Jensen, der 1919 solgte gården til et konsortium, som året efter bortsolgte jord og den gode korthorns besætning til eventyrlige priser, 2500–3300 kr. pr. stk. for de bedste køer. Kristinus og Kristine flyttede til Endrup ved Bramminge, men Kristine forvandt aldrig, at de havde solgt fødegården, som nu er udstykket.

Den yngste af børnene hed Hans Johan Marinus, blev lærer i København, tog navneskifte til Rune og skrev sig derefer Hans Rune.

Tre af børnene døde, da de var små.

To brødre, Poul fra Borg og onkel Rune

Poul og Marinus nåede begge en høj alder, Poul 85 og Marinus 92. Deres ydre forhold i livet blev yderst forskellige på grund af kurs og miljø i ungdomstiden. Men glade og tilfredse var de til det sidste, og Marinus (eller Rune) besøgte Poul hver sommer.

I det følgende fortælles nu enkelte træk fra deres liv, navnlig fra deres ungdom.

Poul tog plads i Sejerslev nord for Højer hos en flink, men noget tysksindet gårdmand. Samme sted tjente Kristiane Lund fra Ballum. Hun var god til at synge og kunne spille harmonika. Poul kunne også traktere dette instrument, og de kortede ofte tiden med at synge og spille danske sange og blandt disse en del, som tyskerne havde forbudt.

Gårdmanden lagde nok mærke til, at der aften efter aften lød sang og musik, snart fra pigekammer, snart fra karlekam-

mer. Han lagde også mærke til, at deres sange var danske, men han kunne godt lide de unge og brød sig ikke om, *hvad* de spillede og sang. Men en aften lokkede tonerne en nidkær tysk gendarm ind i gården. Poul blev noteret, og kort efter fik han ordre til at møde på politikontoret i Tønder, afgive forklaring og modtage dom.

Poul var nu knap så sangglad og søgte råd hos sin husbond, som sagde: »Ja, men hvorfor synger I disse danske sange, som er forbudte? Der er jo mange andre sange.«

»Ja, det kan godt være,« svarede Poul, »men jeg kender kun de danske, og jeg ved ikke, hvilke der er forbudte!«

»Nå ja,« sagde så manden, »du skal ikke rejse til Tønder, jeg skal nok ordne den sag.« – Og det gjorde han.

Poul var nu hjemme en vinter, men i foråret 1885 holdt han bryllup med Kristiane.

De fik en lille ejendom i Borg ved Bredebro til 3–4 køer, et par kalve samt nogle svin, får og høns. De var flittige, nøjsomme og meget forsigtige og stillede sig skeptiske over for nye ideer og metoder. Andelsmejeriet ville de ikke være medlem af, for Kristiane kærnedede selv smør og fik i Tønder samme pris for det, som man gav for mejerismør. Bilæggerovnen ville de ikke af med, for asken fra de nye ovne grisede til i stuen. Alkovesengen ville de også beholde, for almindelige senge tog mere plads op og krævede soveværelse.

Om aftenen kartede og spandt Kristiane, og Poul hjalp ofte til. De fik to børn, Margrethe og Marie, som nøje fik indprentet hjemmets grundsætninger: flid, nøjsomhed og guds frygt. Engang imellem tog Kristiane harmonikaen frem, og så sang far og mor og børn sangene fra ungdomstiden, og børnene fik nu også kønne minder, knyttet til harmonikaen. Kristiane lod den gå i arv til Maries søn Emil, da hun mente, at han ville passe godt på den. Det blev dog ikke til ret meget med Emils musik, men hans to sønner har brugt den flittigt. Endnu under den anden verdenskrig, mens tyskerne lokkede og truede overalt i Danmark, ikke mindst i Sønderjylland, lød de danske sange frejdigt fra den nu 60-årige harmonika. Men

*Peder Nielsen i Rørup
med familie. ca. 1870.
Stående: Poul,
Grethe, Niels.
Siddende: Ane Marie,
Peder Nielsen, Marinus.*

*Ane Marie og
Peder Nielsen. ca. 1900.*

da blev den også slidt op, og derefter blev den erstattet af mere moderne instrumenter.

Marinus havde allerede som 14-årig tanker om at blive lærer. Han kom derfor 16 år gammel på Staby højskole, og senere forberedte læreren i Lydum ham til optagelsesprøven på Jelling seminarium. Han bestod den, og 1884 tog han eksamen.

Mærkeligt nok kom den fredelige *Marinus* i sin seminarietid engang i et modsætningsforhold til seminariets forstander Chr. Madsen. Det var tradition, at seminariets ældste klasse første mandag efter sommerferien skulle have udflugt til Grejsdal og Munkebjerg. Klassen gjorde sig derfor klar den nævnte dag og stod parat til at marchere. Men forstanderen sagde nu, at de jo ikke havde talt med ham om sagen, og at de derfor skulle gå ind i klasseværelset til deres timer.

Denne afgørelse vakte megen harme, og de sagde, at dagen for turen var fastsat af seminariet én gang for alle, og at de derfor havde fulgt seminariets bestemmelse ved at gøre sig marchklar allerede om morgenen. Men forstanderen blev ved sit.

Nu var der mange, som sagde, at de jo ikke var børn og heller ikke ville behandles som sådanne. Da sagde forstanderen, at de havde straks at gå til deres timer.

Elevflokkens opløstes i små grupper, og nogle råbte, at de ville gå alligevel, ske, hvad der ville! De fleste gav deres tilslutning hertil; men da ordene skulle efterfølges af handling, stod kun ca. 10 fast ved beslutningen; til disse hørte *Marinus* og Bruun fra Tjæreborg.

Blandt de frafaldne var en tredie vestjyde, Geil fra Oustrup. Man sagde, at han havde et godt øje til en af seminarielærer Holms kønne døtre, og at hans principfasthed forsvandt ved udsigten til deltagelse i en virkelig kamp med seminariet. I det hele taget var det de elever, som havde været mest højroastede, der faldt fra, mens sagen tilspidsedes.

Da oprørerne om aftenen vendte hjem, blev de kaldt ned på seminariet, hvor forstanderen meddelte dem, at han ikke ønskede at beholde elever, der gjorde tværtimod hans ordre.

Onkel Rune - 85 år.

Blandt de således bortviste var altså Marinus og Hans Peder Bruun, søn af lærer Leopold Bruun i Tjæreborg. Glade for situationen var de næppe, men give undskyldning, som de fleste havde gjort for at blive, ville de heller ikke.

Penge var det småt med, og de besluttede sig derfor til at gå til Vestjylland. Undervejs havde de rigelig tid til at drøfte fremtidsplaner, og de bestemte sig til, at de ville ind på Vesterbros seminarium i København, og forsikrede hinanden.

at de her nok skulle klare sig bedre til eksamen end de usle frafaldne under det despotiske styre i Jelling.

Da de nåede Tjæreborg skole, kunne de derfor fremlægge sagen som mænd, der vidste hvad de ville. Leopold Bruun tog da også roligt og forstående imod dem og lovede, at han ville hjælpe til, når Hans Peder skulle til København.

Den første skanse var således vundet, hvorefter de styrkede sig ved mad, drikke og søvn. Derefter vandrede de videre vestpå. En aften sent kom de til Heltoftgård, hvor Marinus' søster Grethe og hendes mand Chr. Heltoft boede. Hos dem styrkede de sig nu til den sidste dyst, hvorefter de begav sig på vej mod Rærup til Marinus' hjem.

Ane Marie havde fra et vindue kendt Marinus, tog imod dem i døren og gik lige til sagen.

Hvorfor kommer I herhjem uden for ferien? spurgte hun.

De forklarede og tilføjede, at fra et københavnsk seminarium ville de have særlig gode ansættelsesmuligheder.

Ane Marie spurgte nu, hvad lærer Bruun havde sagt til den historie. Ja, han ville da nok hjælpe sin søn, noget dyrere end på et statsseminarium ville det jo blive.

»Nå ja,« sagde Ane Marie så, »I har vel båret jer forkert ad; men vi skal nok også skaffe penge til dig, Marinus!«

De tog nu tilbage til Jelling for at pakke; men så kom der bud fra forstanderen, at de måtte blive, hvis de ville give en undskyldning. Hertil havde de dog ingen lyst, dels fordi de mente, at de havde været i deres gode ret, dels fordi de havde indlevet sig i tanken om at komme til København. De lod derfor svare, at de sammen med deres forældre havde lagt en ny plan for deres uddannelse, da de jo var blevet bortvist. En undskyldning kunne de desuden ikke give.

Der kom straks bud tilbage, at forstanderen ønskede at tale med dem. De fik nu at vide, at de kunne blive, selvom de havde båret sig urigtigt ad, da man ellers var godt tilfreds med dem. Det hele skulle være glemt. De blev derfor i Jelling tiden ud. I eksamenstiden fik Marinus imidlertid gulsot, så han måtte tage sygeeksamen i København.

En tid var han vikar i et ledigt embede i Stadil ved Ringkøbing. Han søgte embedet, men I. C. Christensen, den senere venstre-politiker, fik det. Man sagde, at I. C. tilmed giftede sig med en pige, som Marinus særlig godt kunne lide, og at Marinus fra den tid blev højremand, skønt han oprindeligt af miljø og afstamning havde hørt til venstre.

Han blev nu lærer på opdragelsesanstalten Flakkebjerg ved Slagelse, og det viste sig, at han havde et godt tag på de noget vanskelige drenge, som var anbragt der. 1896 blev han vikar ved Københavns skolevæsen, hvor han blev fast ansat 1901 og fik sin længste virksomhed ved Haderslevgades skole. I disse år fornyedes venskabet med H. P. Bruun, der var skoleinspektør ved Gasværksvejens skole.

1904 blev han gift med Louise Pedersen, plejedatter af pastor G. V. Sodemann. Deres ægteskab blev barnløst, men de holdt af ungdom, og derfor søgte mange unge fra familierne Sodemann, Bittmann, Gundorph Jørgensen, Bruun og Heltoft ofte til Amicisvej 23, nogle boede en tid hos dem.

Stærkest følte Rune sig naturligvis knyttet til sin egen slægt, han brevvexlede med søskendebørn og søskendebørns børn og vidste rede på, hvordan det gik hver enkelt. »Onkel Rune« blev et kært begreb for mange, og endnu i mange år vil man huske ham for hans smukke og gode taler ved familiefester, præget som de var af hans klare tanke, hans dybe følsomhed og trofaste kærlighed til slægt og venner.

Af

ORTEN SLÆGTENS HISTORIE

ORTEN

Orten hører til Varde landsogn og ligger på den nordligste og højeste del af en bakkeø, der udefra ses som en let hævelse i landskabet. Navnet er ikke tydet af stednavneudvalget, men min teori er, at navnet ligesom Orte på Fyn er det samme ord, som vi har bevaret i vorte, og at Orten oprindeligt har været navn på den nævnte nordlige del af bakkeøen, derefter på en gård og til sidst på en landsby. Vorte udtales i vestjysk dialekt 'ut, Orten 'uten.

Navnet Orten møder man allerede 1310, da hr. Kr. Thygesen skænkede sit »gods i Orten mark« til kannikerne i Ribe, for at de skulle læse messer for hans sjæls frelse. 1580 forlenede kongen »gården Orten« til hospitalet i Varde. Da der nævnte år var flere gårde i Orten, har man ment, at der fejlagtigt er kommet til at stå »gården« i stedet for gårdene. Det er dog muligt, at en oprindelig »enestegård« har bevaret navnet, selv om dette også efterhånden er kommet til at omfatte gårdene i hele byen. Denne opfattelse begrundes jeg på følgende: Orten landsby bestod ca. 1700 af 3 dele, og i midten var der to gårde, som hørte under Varde hospital. Det dyrkede areal til hver af dem var ikke stort, så fæsterne kunne kun klare »dagen og vejen«, men der hørte 4–500 tdr. land hede til hver af dem, og derfor kaldte man dem »storgårde«. Hedearalerne var bakkeøens nordligste og højeste del.

Ca. 1750 blev den ene delt i to gårde, og deres fæstere, Chr. Christensen Rotbøl og Chr Pedersen Bruun, købte dem 1792 til selveje; deres hartkorn opgjordes da henholdsvis til 5–1–0–2¹/₄ og 4–7–3–2¹/₂.

Slægtsgården i Orten.

Mit Hjerte altid vanker t. 13

Nodemanuskript af Leopold Bruun til Brorsons »Mit hjerte altid vanker«.

Ane Elisabeth Bruun.

Fæste- og ejerforholdet for den sidste er derefter følgende: Ca. 1700 Peder Madsen Bruun, ca. 1760 søn Chr. Pedersen Bruun, ca. 1800 søn Peder Christensen Bruun, 1837 datter Ingeborg Margrethe og mand i 1. ægteskab Søren Karstensen Brink, derefter mand af 2. ægteskab Chr. Olesen, 1882 søn Søren Karsten Olesen, 1918 søn Chr. Olesen, 1956 søn Jens Larsen Olesen.

Det blev Søren Karsten Olesen, der fik udnyttet det store tilliggende af hede. Han solgte 70 tdr. land fra til plantning og var medstifter af »Orten plantage«. Dernæst solgte han 108 tdr. land hede og eng fra til en datter. Da han overtog gården, var der kun 30–40 tdr. land dyrket areal til den, men det første år pløjede han 40 tdr. land, som han merglede. og

Leopold Bruun.

derefter på samme måde 5 tdr. land om året. Da han afstod gården, havde han opdyrket 80 tdr. land hede, og han har med rette sit og sin hustrus navne indhugget i Kongenshus mindepark. Til gården hørte et teglværk, hvorfra han hvert år solgte sten, og 1885 opførte han nybygninger på sin gård, stuehuset med takkede gavle.

Peder Christensen Bruun oplevede ikke det nybrud, som fulgte i Hedeselskabets og højskolernes spor, men levede en hedebondes mere nøjsomme og stilfærdige liv. I sine to ægteskaber havde han 15 børn. De fleste måtte hjemmefra og ud at tjene lige efter konfirmationen, men tre af sønnerne i sidste ægteskab brød ud af bondefællesskabet, fik lærereksamen og virksomhed i Vestjylland.

Peder Bruun afstod gården 1837 til datteren af 1. ægteskab Ingeborg Margrethe og var på aftægt i gården til sin død 1849. I den tid læste sønnerne Niels og Peder på seminarium (Lyngby på Djursland). Den yngste af de 15 børn, Leopold, var kun 7 år, da forældrene kom på aftægt, men fik i form af særdeles gode evner og en nobel karakter måske den bedste arv i søskendeflokken.

Gundorph

Navnet Gundorph stammer fra landsbynavnet Gunderup, hvoraf der er to lokaliteter i Danmark: sognebyen Gunderup ved Ålborg og Gunderup i Årre sogn ved Varde. Det blev taget op som personnavn af Chr. Nielsen, som er født i Gunderup, Årre, i året 1697 på en fæstegård under ryttergodset. En fætter, Hans Nielsen, fuldmægtig hos amtmanden over Dronningborg, Silkeborg og Mariager amter, var måske dog den første, som føjede Gundorph til sit oprindelige navn. Chr. Nielsen skriver sig Gundorph allerede 1720, da han »boede i Skanderborg ladegård«. Kun 23 år gammel køber han 4 halve gårde og ottendeparten af en gård i sin fødeby for 241 rdl. 4 sk. Samme år fik han arbejde på regimentskriverstuen, og senere blev han fuldmægtig hos amtmanden. Han søgte i øvrigt forgæves en del amtsforvalterstillinger, mens han var amtsfuldmægtig. Fra 1742 var han medforpagter af forbrugsafgifterne for Skanderborg by for 316 rdl. om året. Endelig fik han 1747 efter indtrængende henstilling fra amtmanden stilling som birkedommer i Skanderborg birk. Chr. Gundorph havde ingen juridisk uddannelse, hvad nogle andre ansøgere havde, men amtmanden fremhævede, at Gundorph havde brugt pennen først i 10¹/₂ år på regimentsskriverstuen, derefter i 16 år hos ham selv, og karakteriserede ham iøvrigt som »ærekær, tro og retskaffen«. Gundorph var da 50 år og giftede sig efter udnævnelserne med den tidligere amtsforvalter Schandorffs datter Agathe. Et års tid før havde han købt en stor ejendom i hovedgaden, men den brændte i april 1747 med flere andre gårde i byen. Gundorph opførte nu en stor ny ejendom, som

det aldrende nygifte par kunne flytte ind i med alt, hvad de havde af »gods og guld«. I 8–9 år boede de nu her. Da ægteskabet var barnløst, og da sygdomme varslede om, hvad der snart kunne ske, lavede de testamente 1755. Samme år døde Agathe og året efter Gundorph. Efter testamentet skulle arven efter dem deles i to lige store parter, den ene af dem skulle tilfalde Gundorphs søskende i Gunderup, den anden Agathes broderdatter, pastor Just Schandorphs datter Amalie i Århus.

Deres store ejendom blev solgt ved auktion med alt, hvad der var i den af guld, sølv, messing og kobber samt fine møbler af forskellige slags træ, i staldene desuden heste, køer, svin, får samt vogne og brændsel. Hertil kom en gård i Ousted af hartkorn 9 tdr. 1 sk. 1 fjk. 1 alb. samt kongens anpart i kvægtienden af Hansted sogn. Arven beløb sig til ca. 8000 rbd., hvoraf 3393 kom til Gunderup og blev delt i 3 søsterlodder og en broderlod. En stor fin kiste med linned kom til Århus og en tilsvarende til Gunderup, hvor søsteren Margrethe, gift med Hans Tranberg i Årre fik den. Hendes datter Margrethe, der tjente hos byfoged Hjørning i Varde, var blevet kendt med Chr. Pedersen Bruun i Orten, og hun fik den til deres bryllup 1762.

Fra Orten kom kisten til Tjæreborg og er nu hos ingeniør Holger Bruun i Stockholm.

Leopold Bruun i Tjæreborg

Leopold Bruun tog eksamen med udmærkelse fra Ranum seminarium 1850, var et år huslærer i Hauerslev nord for Limfjorden, derefter lærer og kirkesanger i Horne ved Varde, hvor hans moder, der var blevet enke, styrede hus for ham. Mangen søndag formiddag listede hun sig hen til våbenhuset og tittede ind i kirkerummet for at se og høre sin søn med den malmfulde stemme. 1857 flyttede han til Tjæreborg, hvor han virkede i 36 år.

I Ranum havde den grundtvigske forstander Ludvig Chr. Müller åbnet hans øjne for, at børnene bedst tilegner sig

bibelhistorie og fædrelandshistorie gennem fortælling. Hans klassekammerat Jeppe Tang, der blev forstander på Blågård seminarium, udgav en bibelhistorie med salmer og sange og en fædrelandshistorie med billeder. Bruun indførte disse bøger i Tjæreborg skole, og der er vidnesbyrd om, at eleverne ikke glemte lærerens fortælling og de nye bøger, for ved begge dele fængsledes de af en ny verden. Bruun så bogens betydning, stiftede et børnebibliotek og nyordnede sognebog-samlingen; indbinding af nye bøger udførte han selv, indkøb foretog han i Varde, som stadig var hans købstad, selv om Esbjerg efterhånden voksede til. Fra Varde var der ikke langt til Orten, og lejlighedsvis kunne han også her træffe brødrene Niels fra Ølgod og Peder fra Oksbøl, Ål sogn. De var ikke blot lærere i disse byer, men også degne, hvad der gjorde stillingerne mere ansete og vellønnede. Han selv var også degn i Tjæreborg, dvs. kirkesanger, fører af det ene sæt kirkebøger samt kirkebylærer, der forpligtede ham til at medvirke ved kirkelige handlinger i skoledistriktet, hvorved han kom i nær forbindelse med hjemmene. Efter skolelovens ordlyd var ordet degn erstattet med »kirkesanger og kirkebylærer«, men befolkningen bevarede ordet degn som betegnelse for den af sognets lærere, som var nærmest knyttet til kirken gennem sit arbejde og derfor var mest anset.

Leopold Bruun kunne fortællingens kunst, men lagde mere vægt på bøger og kundskaber, end grundtvigske lærere i almindelighed gjorde. Egentlig grundtvigsk var han da heller ikke, låsede sig ikke fast i en bestemt anskuelse, men købte næsten alt, hvad der udkom af religiøs litteratur, for han ville følge med. Også H. C. Andersens eventyr og Ingemanns historiske romaner anskaffede han sig, når de udkom, og snart vandrede de ind i hjemmene gennem folkebogsamlingen.

Selv om han således stadig søgte at forny sig gennem litteratur, var der et konservativt drag i hans karakter, som i forbindelse med hans arv af gammel bondekultur samt hans patriarkalske væremåde nærmest placerede ham i slægt med oplysningsmændene omkring århundredskiftet. Som mange af

Kristine og H. P. Bruun.

disse præster underviste han lærelystne unge mænd, som ville på seminarium, være vinterlærere eller biskolelærere. En regnfuld aften under krigen i 64 bankede det på døren i Tjærborg skole. En drivvåd, forkommen bortrømt seminarist fra Tønder seminarium kom ind og fik både hus- og hjertevarme. Leopold Bruun læste med den unge Filskov i flere måneder og fik ham ind på et dansk seminarium.

Hans søgen efter viden og inspiration havde også forbindelse med en frygt for blot at blive rutinemæssig underviser. Derfor deltog han i sommerferiekursus og i skolemøder i København. Selv havde han ofte originale ideer om, hvordan man bedst greb undervisningen an. En tid var han således inde på, at man burde samle sig om enkelte fag i perioder for på den måde at opnå større fordybelse og koncentration, end når man traditionelt skiftede fag fra time til time. Langt senere var der pædagoger, som slog til lyd for »periodelæsning«, som de mente var en pædagogisk nydannelse. Måske

var det denne koncentration om enkelte fag eller emner, som bidrog til, at eleverne i Tjæreborg skole skrev usædvanlig smukt. Ved en udstilling i forbindelse med et skolemøde i København 1879 blev der uddelt diplomer for gode skriveprøver, som var indsendt fra skoler i forskellige dele af landet. Tjæreborg skole fik et af dem, der blev indrammet og ophængt i skolen.

I øvrigt var hans interesser vidtspændende. Dyrkningen af jordlodden, hvorpå han holdt 3 køer og 6 får, gav et naturligt fællesskab med befolkningen. I »Vestjyllands Dagblad« skrev han om berberisplantens fare for rugsæden, og han foranstaltede foredrag afholdt om emnet i byens forsamlingshus. Biavl havde også hans interesse. I haven havde han 30 bistader, deraf 10 i kasser. Når skolen hen på eftermiddagen var sluttet, kaldte pligterne ham i stald, på mark og ude blandt befolkningen. I mørkningen indfandt han sig ofte hos gårdejer Hans Peder Jørgensen, der i sin ungdom på Fanø havde spillet fannikerdanse, og så spillede de gamle og nye melodier sammen.

Bruun deltog flere gange i sommerferiekursus i musik. Det kunstnerisk begavede i ham havde ofte fået udtryk i små kompositioner. Det var begyndt med melodier til småvers i læsebog og bibelhistorie, for han havde erfaret, at børn lettest lærer vers, når de synges ind i dem. Men under disse forsøg mærkede han, at han måtte have en grundlæggende undervisning i harmonilære og helst også et klaver. Sanginspektøren, komponisten A. P. Berggreen, interesserede sig for den musikbegavede lærer og hjalp ham med at købe klaveret, som derefter kom med skib til Kolding og så på fjælevogn til Tjæreborg skole, hentet af en gårdmand i sognet. Om aftenen søgte Bruun ind i koncertsalen i Tivoli for også her at få sin musikforståelse uddybet. Den lette, lyse stemning i Lumbyes musik og dens aktualisering af situationer fra dagliglivet betog ham. Da senere jernbanen kom til Vestjylland med station i Tjæreborg, komponerede han »Jernbanegalop« og »Lokomotivpolka«. Den tids landsbyspillemand var ofte geniale musikere.

men deres repertoire var begrænset, og Bruun ville gerne bidrage til, at det blev forøget.

Det var dog Berggreens kirkelige og folkelige musik, som fik dybest betydning for ham. Op til vore dage har man i Tjæreborg kirke sunget Leopold Bruuns melodi til »Mit hjerte altid vanker«. Til H. C. Andersens »Moder, jeg er træt, nu vil jeg sove« skrev han en vemodig og følsom melodi, efter at hans kære 9-årige datter var afgået ved døden.

H. C. Andersens digte, eventyr og historier med det barnligt-fromme og dog genialt-skarpsindige talte til noget beslægtet i hans eget sind. En dag mødte han digteren på Østergade i København og syntes, han måtte standse og takke ham. »Får vi snart et nyt eventyr?« spurgte han, da de gav hinanden hånd til farvel.

Bruun holdt af at arbejde med kirkemusik, men der var ikke noget orgel til at understøtte hans sang, og i den strenge vintertid kunne kakkellovnen ikke varme kirken op. Han anskaffede sig nu støvler, benklæder og vest af lammeskind, som vendte den lådne side indad. Oven over dette trak han sit eget. »Nu kan præsten prædike, så længe han vil,« sagde han så. Menighedssangen var han ikke tilfreds med, derfor kom han ind på at ledsage den med violin, en usædvanlig, men pædagogisk fremgangsmåde, som også var hensigtsmæssig, når en ny melodi skulle indlæres. Til sidst lykkedes det at få midler til anskaffelse af orgel.

Trangen til at arbejde med kirkemusik fremkaldte nu et ønske om at få et kirkeorgel hjemme. Han erhvervede derfor et tysk orgel, som stod på Kjærgård, hvor det engang havde gjort tjeneste. Det trængte til en omfattende istandsættelse, og den besørgede broderen Niels i Ølgod, der kunne bygge orgler. Han købte nye tangenter og lavede selv træfløjter. Det gamle orgel stod snart i ny udgave og blev derefter stillet op i lærerlejligheden i Tjæreborg, men man måtte hæve loftet en kende for at få plads til det. Da Bruun flyttede fra skolen, blev det afhændet til Øster Assels kirke på Mors, og nu står det i museet i Nykøbing M.

*Elisabeth Heltoft
på Tjæreborg Kirkegaard
1964.*

Leopold Bruuns hustru Ane Elisabeth, f. Hansen, var en gårdmandsdatter fra Roved i Andst sogn. Hun var fin af skikkelse, og ved gilder med dans i sognet lagde man mærke til, hvor let og smukt hun førte sig. Under sit arbejde i hjemmet gik hun og nynnede og sang gamle viser. Tre af deres børn havde de ikke fået lov at beholde, og hun døde allerede 1885, ni år før han tog sin afsked. Der lagde sig nu et drag af vemod ind over hans træk. Som pensioneret lærer boede han nogle år i Tjæreborg, men længtes efter sine børn og flyttede til sønnen Hans Peder Bruun, der var skoleinspektør i København. Han kunne dog ikke finde sig til rette i hovedstaden og tilbragte derefter sine sidste år i en landsbyskole, i Hedsbjerg ved Gilleleje, hos sin yngste søn, Karl Gundorph Bruun, som var en musikbegavelse og ledede en sangforening, der samlede deltagere fra flere sogne i egnen. Her døde han 1904. Ind-

skriften på hans mindesten på Tjæreborg kirkegård har forneden et par verslinier, som var blevet hans ejendom:

Når hjertet sidder mest beklemmt,
da bliver glædens harpe stemt,
at den kan bedre klinge.

Mange af Leopold Bruuns evner genfandt man også hos hans ældste søn Hans Peder Bruun, der var en afholdt og respekteret skoleleder, en gentleman i og uden for hjemmet, hjælpsom og tjenstvillig. Sammen med sin hustru Kristine, f. Ravn, der var en praktisk og retskaffen personlighed, dannede de et levende og godt hjem med trivsel for sang og musik samt for nationale og kirkelige værdier.

Af

RAVNE SLÆGTENS HISTORIE

KONGSGÅRD OG FOGEDGÅRD

I Svend Aakjærs »Bosættelse i Danmark« 1933 er der beskrevet seks typer af gamle danske stormandsgårde. Aakjær mener, at den ældste af dem, er den, der lå inde i selve bondebyen, som den havde skaffet sig ejendomsret over for at få del i flere landbrugsprodukter og større arbejdskraft. En sådan herregård var som regel 2–3 gange større end almindelige bøndergårde og havde sin plads over for den hedenske eller kristne helligdom og præstegård.

Ved landmålingen 1688 var der i Jelling 1 helgård og 11 halvgårde, hvoraf de fleste lå to og to som »tvillinggårde«. Helgården kaldtes Fogedgården, fordi den fra ca. 1500, og sikkert før den tid, i over 300 år var sæde for administrativ virksomhed.

Birkefogden over Jelling birk, derefter herredsfogden over Tørrild herred og til sidst sognefogedbestillingen var knyttet til denne gård. Man ser den på bykortet 1781 øst for nordhøjen og på billedet efter Ole Worm: Monumenta Danica bag kirken og højene, hvoraf man får et indtryk af dens ydre anseelse. 1718 boede der tre familier i den. Disse forhold leder tanken hen på, om der skulle være en kontinuitet mellem Fogedgården og den gamle kongsgård, som vistnok brændte 1135 under striden mellem Harald Kesja og Erik Emune.

Man har tidligere ment, at dens beliggenhed måtte søges, hvor Jelling præstegård lå, inden det nye seminarium blev opført. Denne formodning grundede man på, at der engang ved præstegården lå et træhus i to etager, hvori landets konge med følge gjorde ophold på rejser. Da bygningen brændte 1673 sammen med præstegården, blev den ikke opført igen,

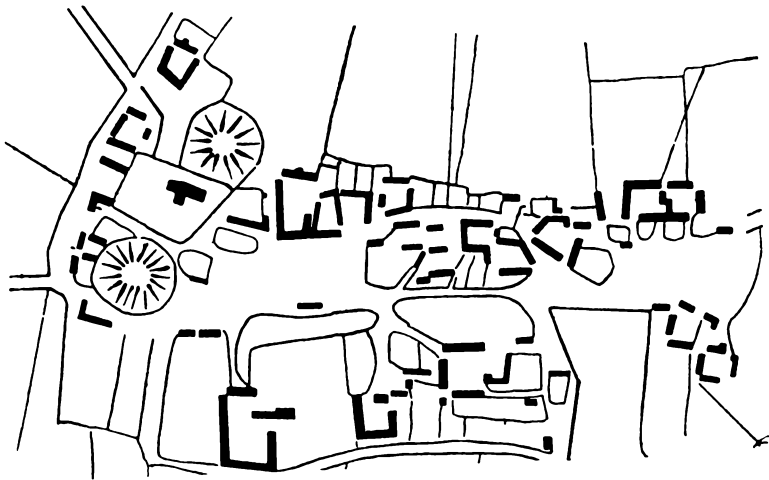

Fot. efter Ole Worm: Monumenta Danica, 1643. Her ses begge runestenene uden for kirkedøren. Den store havde været væltet og delvis dækket af jord, men blev 1586 rejst på foranledning af Casper Markdanner, lensmanden på Koldinghus, som dette år var i Jelling. 1621 var Ole Worm i Jelling og så da den lille runesten ligge uden for kirkedøren. Måske har han fået den rejst og anbragt, hvor den nu står. På nordhøjen ses »dammen«, i baggrunden Fogedgården.

men i den ny præstegård blev der indrettet værelser til kongen og dronningen.

1922 påviste jeg i en artikel i Vejle amts årbøger, at bygningen var opført i Frederik den Andens tid i forbindelse med anlægget af kongevejen fra Kolding, der skulle gå gennem kongens jagtområde. Bygningen var en såkaldt »Barfred«, som også fandtes andre steder i landet ved præstegårde, hvor kongen skulle overnatte, når han var på rejse. I samme artikel gjorde jeg opmærksom på, at Svend Aggesen i sin Danmarkshistorie fortæller, at Harald Blåtand lod sine forældre jorde i to lige store høje »nær kongsgården i Jelling«, og at dette udtryk peger på, at Fogedgården lå på kongsgårdens

Kort over Jelling by 1782. Øst for nordhøjen ses byens største gård, formentlig den, som har afløst kongsgården. Den kaldtes Fogedgården, fordi der oprindelig boede herredsfogeder, senere sognefogeder her. For over 150 år siden blev den flyttet sydvest for byen («Den gamle gård»).

plads. I »Jellingkongernes mindesmærker« 1956 gav Ejnar Dyggve udtryk for de samme synspunkter. I forbindelse med udgravningerne i Jelling havde han 1942 foretaget et prøvesnit fra nordhøjens fod over Fogedgårdens toft og traf der dybt under markoverfladen stenbrolægning og længere oppe en hestesko af middelalderlig form. Senere blev der ved tilfældigt jordarbejde i nærheden også fundet brolægning. Disse fund måtte øge troen på, at man var inde på de rigtige spor efter kongsgården. En tilbundsående undersøgelse kræver midler, som hidtil ikke har været stillet til rådighed.

Da Svend Aakjærs beskrivelse af en gammel stormandsgårds beliggenhed og størrelse passer på Fogedgården, kan man forestille sig, at det er en almindelig stormand i Jelling, som har fået større og større magt, så stormandsgården er blevet et kongesæde, ganske vist først i et begrænset magtområde, men derefter udvidet til at omfatte hele riget. Kongetiden i Jelling er en mærkelig opblussen og taber sig, da

Roskilde bliver rigets centrum. Fogedgården var dog i flere hundrede år efter en reminiscens af fordums storhed.

Fogedgården har yderligere interesse, fordi den er en gammel slægtsgård. 1630 beboedes den af herredsfoged Søren Larsen, og der er næppe tvivl om, at sognefoged Søren Larsen, som dør 1752, er hans sønnesøn. Efter ham følger sognefoged Lars Sørensen, der flytter gården ud efter en brand 1794. Sønnen Søren Larsen bliver også sognefoged, men da svigersønnen Niels Ravn derefter får gården, bliver sognefogedhvervet tildelt en gårdejer af de gamle Jellingslægter. Gården var ikke mere nogen fogedgård, blev kaldt »Lykkegård«, men vedblev at være slægtsgård, nu ikke blot for Søren Larsen-slægten, men også for en gren af slægten Ravn.

Man kan ikke vente, at der op mod vor tid og efter Fogedgårdens udflytning er noget, som kan minde om kongsgården. Alligevel er der måske endnu lidt. Den toft, som hørte til udflyttergården, havde en ganske usædvanlig størrelse og strakte sig helt fra gården og op til vejen ad Mølvang. Tofternes størrelse blev i sin tid afpasset således, at en gård med et stort jordtilliggende fik tildelt en meget stor toft.

Da udflyttergården blev opført, har man antagelig traditionsmæssigt anlagt en toft af samme størrelse som den gamle ved højen, selv om tofterne nu ikke havde samme betydning som i markfællesskabets dage.

Om slægten Ravn og deres linier i Skærup og Jelling

En del af vore personnavne er opkald efter fugle, hvis egenskaber man har villet overføre til mennesker med deres navne. Ravnen var en klog fugl, som hviskede selv Odin gode råd i øret. Derfor blev Ravn et personnavn allerede i den hedenske tid. Slægtens stamfader skal have givet navn til landsbyen Ravning i Bredsten sogn syd for Jelling. Ravning er en meget gammel by, der sikkert har udviklet sig fra en enkelt bebyggelse, hvis ejer må have heddet Ravn. På Runestene i Bække og Læborg møder man også navnet: »Tue, Ravns ætling, og Fundin og Gnyble, de tre gjorde Tyras høj«

og »Tue, Ravns ætling, huggede disse runer efter Tyra, sin dronning.« Man går ud fra, at Tue Ravn har været en vikin-gehøvding, som var nært knyttet til Gorm og Tyra, og som ejede store gårde flere steder i landet.

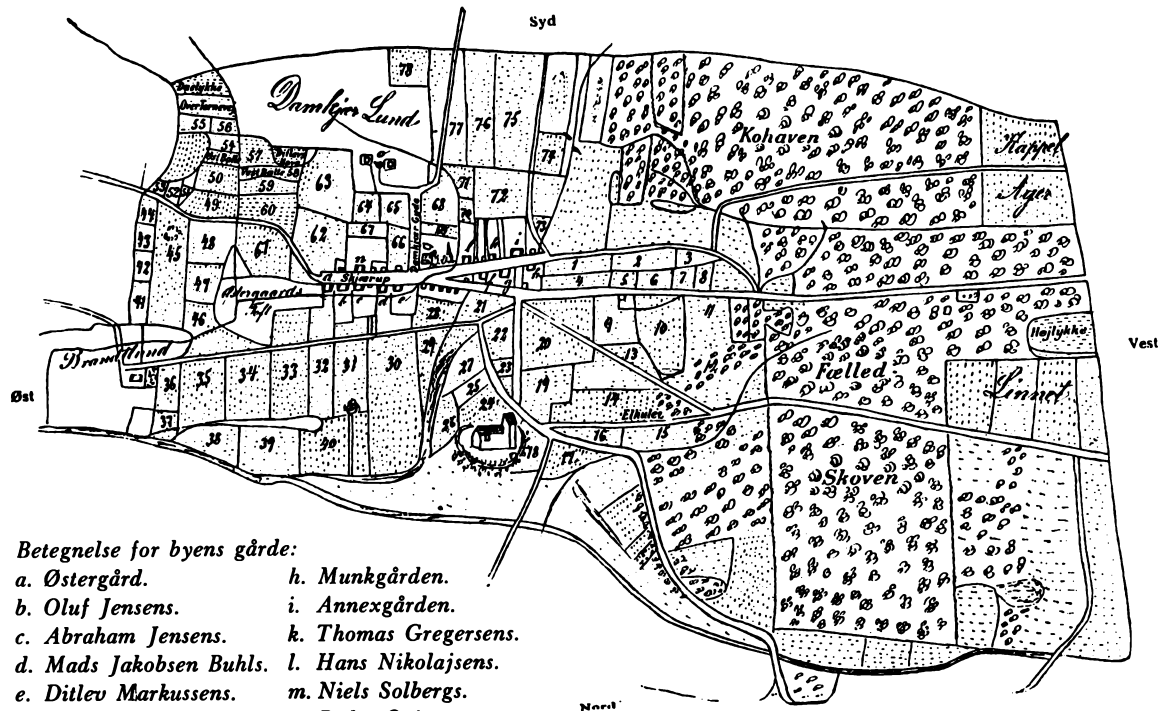
Familien Ravn i Skærup

I 1500-årene møder vi navnet Rafn (Ravn) i egnen omkring Vejle og Kolding, og der kan meget vel være en slægtsforbin-delse mellem Rafnungerne på Gorms tid (ca. 900) og selvejer-bonde Henrik Rafn, som 1540 havde Skærup Østergård. Denne gård havde noget bøndergods under sig og vurderedes 1688 til 14 tdr. hartkorn.

På et kort fra 1756 over Skærup ses den østligst i byen med en usædvanlig stor toft østfor. Landsbyens gårde ligger i to rækker over for hinanden og har bogstaverne a til n, Skærup Østergård a, hvilket i forbindelse med toftens størrelse kunne tyde på, at den har haft en særstilling i forhold til de andre gårde allerede fra landsbyens oprettelse. Skærup er en torpby og er således flyttet ud fra den ældre by. I forledet skjuler sig et mansnavn, måske på den, der har været den første ejer af Skærup Østergård.

I en årrække omkring 1600 havde slægten Rafn- søn efter fader, Henrik Rafn, Peder Henriksen Rafn og Jens Pedersen Rafn, den som selveje. Man kan undre sig over, at dette lykkes for dem, for fra 1573 begyndte Frederik den Anden at opkøbe al jord mellem Vejle og Kolding, fordi han her ville indrette en vildtbane; men det synes, som om Henrik Pedersen Rafn og en anden selvejerbonde i Skærup, Hans Hansen, styrkede deres stilling, bl. a. ved i forening at købe Munkgården i Skærup og at sikre sig fiskeriet i Skærup å fra Vinding Vad til Børkop Møllested. De hørte i øvrigt til herredets mest ansete mænd, Rafn var herredsskriver samt værge for Skærup kirke, og Hans Hansen var herredsfoged. I Skærup kirke er der epitafier for dem begge.

Henrik Pedersen Rafn blev gammel og afstod gården til sin søn Jens Pedersen Rafn o. 1650, men blev dog ved – sammen

Betegnelse for byens gårde:

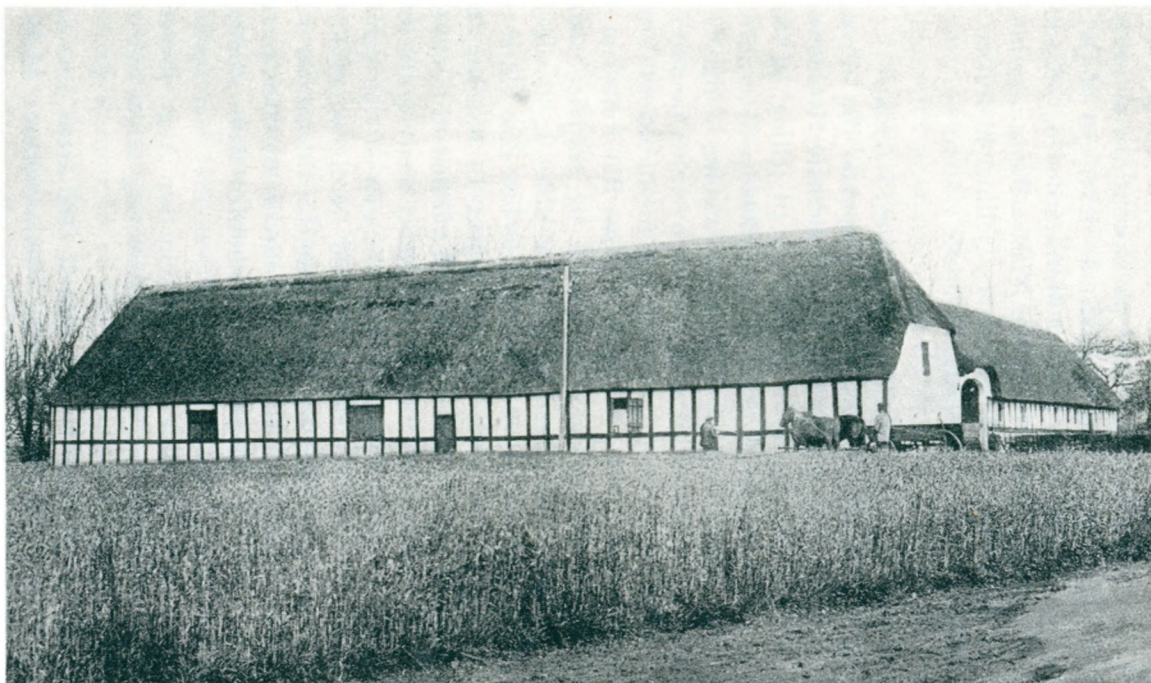
a. Østergård.	h. Munkgården.
b. Oluf Jensens.	i. Annexgården.
c. Abraham Jensens.	k. Thomas Gregersens.
d. Mads Jakobsen Buhls.	l. Hans Nikolajsens.
e. Ditlev Markussens.	m. Niels Solbergs.
f. Qvistgården.	n. Peder Qvists.
g. Skærupgård.	o. Østre- og vestre- Damkær Gårde.

Kort over Skærup 1756 (Vejle amts Aarbog 1914).

med sønnen – at være kirkeværge. I en synsforretning fra 1662 står der om Jens Pedersen Rafn, at både han, hans fader og bedstefader har levet som hæderlige og kristelige mænd, der ikke har forurettet nogen. Denne erklæring kunne tyde på, at slægten Rafn nu trængte til hjælp, og det gjorde den da også, for svenskekrigene havde bragt ulykker ind over den. Herom kan man læse i et skifte af 24. april 1661 over Jens Pedersen Rafn efter hans og hans hustru Kirstine Lauridsdatters død, hvori der står, at

»24 dannemænd på tinget har vidnet med ed og ved oprakte fingre, at det er dem fuldvitterligt, at salig Jens Pedersen Rafn med hustru, børn og folk blev ganske udplyndret og forjaget fra deres hus og gård i Skjerup, den tid fjenden kom først her til landet 1657, så al deres gods og formue blev denem af fjenden frarøvet, og siden derefter, da freden var sluttet, som så stakket varede, havde den salig mand igen begyndt sin gård at opbygge og sin avl at dyrke, indtil fjenderne tog deres rytteri ind til Frederiksodde for de allierede krigsfolk, da blev igen den salig mand udplyndret og med sin hustru, børn og folk forjaget i ynkelig måde og frarøvet hus og gård, så at deres gods, rørende og urørendes bo og boskab, korn, kræ, bøger, breve og dokumenter, som både hannem selv og andre dannemænd her udi herredet tilhørte, blev af fjenderne ganske øde borttagen, og hans selvejerbondegård i Skjerup aldeles afbrændt og et af dens tilliggende bønderboliger, som Niels Villadtsen påboede, ganske nedbrændt. Flygtede til Vejle, hvor han, hans hustru og 2 børn, en søn og en datter, døde og begravedes, Jens Pedersen og hustru i Vejle kirke, børnene på kirkegården.«

Det lykkedes dog for en søn, Peder Jensen Rafn, igen at nå slægtens gamle stilling i Skærup som ejer af fødegården og herredsskriver i Holmans herred, men økonomien var svækket, og gården blev o. 1700 krongods. På en del af dens jord opførtes en afbyggergård til sæde for kgl. skovridere. Den fik navnet »Brandtlund« efter en skovrider Brandt, Slægten Ravn levede dog videre i Skærup, formodentlig på den gård,

Den gamle Gård i Jelling, set fra syd.

som hedder »Ravnsminde«, og Niels Pedersen Ravn blev o. 1740 gift ind i slægten Qvist, som i mange år havde haft en gård i byen. Dens slægtsgravsted på kirkegården er bevaret endnu. Niels Ravn var ved sit giftermål blevet ejer af Qvistgården, der ses på kortet ligesom Munkgården og »Brandtlund«. En søn af Niels Ravn, Søren Nielsen Ravn, blev landmåler og købte gården »Rosenvold« i Jelling, hvorefter en gren af slægten i flere generationer boede i denne by.

Søren Nielsen Ravn og hans børn og miljøet i Jelling

Søren Ravn var først assistent hos landinspektør Bie i Fredericia, hvorefter han nedsatte sig som landmåler i Gødding mølle, Nørup sogn, men 1791 flyttede han til Jelling, og 1812 blev han landinspektør, hvorved han beskikkedes til at udføre udskiftning, udstykning, opmåling, kortlægning o. lign. En landinspektør havde ret til at praktisere overalt i landet, fik ingen fast løn, men fri rejse og vederlag for sit arbejde efter bestemt fastsatte regler. Fra 1801 var Søren Ravn medlem af Vejle amts tiendekommission uden gage og gratiale, trådte tilbage fra dette hverv 1836 på grund af alder og blev derefter udnævnt til kammerråd. Hans hustru hed Else Marie og var fra Børkop i Gauerslund, nabosognet til Skærup. To døtre, Johanne og Sophie, blev gift med gårdmænd i Jelling, og den ældste søn, Niels, blev i ægteskabet med sognefoged Søren Larsens datter Kirstine Margrethe ejer af den gamle fogedgård, der efter branden 1794 stod færdigbygget 1797 som en af den tids bedst byggede gårde. En tid kaldtes den nu »Lykkegård«, et navn som senere ændredes til »Den gamle Gård«. Den blev nu slægtsgård for familien Ravn således: 1819 Niels Ravn, 1854 søn Peder Ravn, 1906 søn Steffen Ravn, 1947 datter Kirstine Ravn og svigersøn Aage Jørgensen, der i fortsættelse af gårdens udstykning solgte den til Jelling kommune 1968.

Om forhold i Jelling i begyndelsen af 1800-årene, som har forbindelse med slægten, fortæller seminarielærer Marius Sørensen 1903 i Vejle Amts Folkeblad bl. a.: I marts 1801 kom

der kongelig befaling til præsten (Poul Martin Møllers far magister Rasmus Møller), at han skulle gå rundt i sognet og opkøbe ufarvet vadmøl samt godt, stærkt ubleget blårlærred til billigst mulige priser. Sognefoged Søren Larsen måtte af sted til amtsstuen i Kolding for at hente penge til at betale tøjet med, og siden måtte han besørge det befordret til herredets oplagssted. – 1807 skulle han påse, at ingen solgte egetømmer – alt skulle stå til tjeneste for den ny flåde, som skulle bygges, efter at englænderne havde taget alle vore krigsskibe.

I året 1802 skiftede Jelling præst. Pastor Ferslev, som nu kom, var en vittig og livlig selskabsmand, som ved gilder holdt blomstrende taler og fik folk til at skoggerle af sine muntre historier.

Politikeren, skolelærer Rasmus Sørensen, født i Jelling 1799, søn af gårdejer Søren Henriksen, fortæller i »Mit Levnedsløb«, 1847, en del om pastor Ferslev, der fik ham ansat, kun 13 år gammel, som hjælpelærer hos degn Torbrygger, der bl. a. ikke kunne regne. Det kunne imidlertid læreren i Hygum, og derfor gik Rasmus, Niels Ravn og Jørgen Laursen ud til ham for at lære det. De brugte Cramers regnebog og skrev alle stykker ind i en »Zifferbog«, som de engang kunne bruge til hjælp under de opgaver, som livet bød dem. De tre drenge blev senere i familie med hinanden, for Niels' søster Johanne blev gift med Rasmus' broder Jens og i 2. ægteskab med Jørgen Laursen. I statsbankerottens dage hjalp landinspektør Ravn Jens Sørensen, så han kunne blive ved gården. En sommer øvede Rasmus sig i landmåling hos landinspektøren og berømmer ham, fordi han »i henseende til livets forhold og menneskekundskab samt det praktiske og rigtige håndgreb på tingene fik langt større indflydelse på ham end Ferslev«.

Præstens søn Søren, landinspektørens yngste søn Hans August og Rasmus fik en tid violinundervisning hos stadsmusikanten i Vejle, Just Høegh, som – mens denne undervisning stod på – opholdt sig tre uger hos landinspektøren, senere hos præsten. De tre drenge fik efterhånden lært så meget, at de

Peder Ravn

tog sig på at spille til dans både her og der. Niels Ravn havde mere sans for handel og viste, at han ikke for ingenting havde lært efter Cramers regnebog. Sammen med Rasmus købte han uld op, lejede en vogn og kørte det ene læs uld efter det andet til Grejs klædefabrik.

Om en fest i Jelling præstegård 26. januar 1814 i anledning af pastor Ferslevs fødselsdag fortæller Rasmus Sørensen: Præstegårdens storstuevinduer og i øvrigt hele husets vinduer var på det klareste oplyste. Just Høegh, hans tre elever fra Jelling samt Hopballe møllers søn Niels fyldte storstuen med musik. Der var mange herrer og damer som dansede: proprietær Kirkstein fra Fårup, proprietær Dame fra Haughus, Landinspektør Ravn, proprietær Stautz til Lerbæk samt Hopballe møller, Lerbæk møller og nogle af de honnøretteste bønder og alle disse herrers madammer og jomfruer foruden flere. Der blev spist

– og *Mette Marie*

mange fine retter mad og drukket punch af afbrændt rødvin, spillet l'hombre og afsunget en sang i anledning af den velsignede fredsslutning til melodi: Vi alle dig elske, livsalige fred, forfattet af pastor Ferslev med omkvæd sålydende: Ja, Gud var med os, han være med os, vi frygte ej faren, vi byde den trods (det var kosakkerne, man ville byde trods) – og der blev drukket mange skåler og råbt mange hurraer. Man holdt ud til den lyse morgen, og få dage efter fejrede man i Vejle kongens fødselsdag på samme måde: med fredsdansen og sviren, så der gik ord om det lang tid efter.

Måske kunne man efter dette mene, at Ferslev var uegnet til at være præst. Men nej! Han var berømt for sine konfirmationer, og folk fra nabosogne strømmede til for at overvære dem. Der var da også gået et stort arbejde forud både af præst og degn. De unge havde fået indterpet forklaringer og

skriftsteder i Balles lærebog, og når præsten så stillede sig op i tårnet og råbte: »Jeg ved, at I kan det, men i dag skal menigheden også vide det!« lyttede folk forventningsfulde. De blev da heller aldrig skuffede, for efter spørgsmålene fulgte svarene prompte og så kraftigt, at det gjaldede mellem de gamle kirkemure; jo den evangelisk-kristelige lære var fast forankret i sognet med en sådan katekismussikkerhed. På kirkegården havde Ferslev ladet rejse et telt, hvor man efter de åndelige anstrengelser kunne styrke sig med mad og drikke, inden man tog hjem.

Den yngste af landinspektør Ravns sønner, Hans August Ravn, det var ham, der lærte at spille violin, var en tid avlsforvalter på Møgelkjær i Rårup sogn, derefter fæster, fra 1867 ejer af »Gamle Hornumkjær« i Hornum sogn. Skønt han havde 4 sønner, har ingen af dem ført slægten videre, hvorimod hans to døtre har efterkommere under navnene Langhorn og Rosendal. Den ene af dem, Augusta Ravn, blev gift med Hans Rosendal, som var lærer ved borgerskolen i Vejle, men som navnlig efter 64 ønskede at oprette og lede en højskole. Julen 1866 var han og Augusta på besøg i Hornumkjær, og da forærede svigerforældrene ham 8000 kroner, så han kunne bygge en skole. Den blev rejst i Vinding, hvor han var i 25 år, til han flyttede til Lyngby.

Niels Ravn, det var ham, der købte uld op, var en praktisk og foretagsom mand, der ikke gik af vejen for at påtage sig byggearbejde. I hans tid blev Jelling seminarium oprettet, og han forestod 1845 opførelsen af dens gymnastiksal.

Peder Ravn og hans børn

Niels Ravns søn Peder Ravn blev det næste led i Ravneslægten, som overtog Den gamle Gård. Han havde den i 52 år og blev kendt i vide kredse, fordi han kom med i en del offentlig virksomhed, skønt han nærmest var sky for at træde offentlig frem. I Jelling-Hover sogneråd arbejdede han for en kommunal deling, og han blev medstifter af »Jelling sogns spare- og lånekasse«. Som repræsentant i Vejle amt for hus-

Efter Augusta Ravn's begravelse april 1938 bag køkkenvinduerne i hendes og Hans' gård. Forrest: Karen, Mette Marie og Steffen Ravn, Sorine (Fløjstrup), Hans, Marie Kjeldsen, Christine Bruun og Mimi. 2. Række: Peder Klausen, Peder Ravn, H. P. Bruun, Aage Høegh, Klausen, Isse, Agnes, Hauerballe, Pusse, Ellen og Kirstine. Bagest: Anton Ravn, Peder Høegh, Harald Ravn, Heltoft, Søren Larsen, Niels, Marie og Petra Ravn, Katrine, Sinne samt Helga Ravn.

mandskreditforeningen fik han samarbejde med mange husmænd, der aldrig mærkede, at han var en mand med et større hartkorn. Han var nemlig helt igennem en folkelig mand, og Vejle Amts Folkeblad kunne derfor med sandhed ved hans død i 1908 indlede sin nekrolog over ham således: »Peder Ravn tilhørte en kendt slægt. Selv har han sat sig et sjældent godt minde som den, hvis hele bramfri, uegennyttige færd i usædvanlig grad indgød tillid. Peder Ravn hørte først og fremmest til de redelige mænd. De ældre vidste, at var en sag lagt i hans hænder, kunne man være tryg.«

Peder Ravn og hans hustru Mette Marie Steffensen fra Skovbølling var levende optaget af den grundtvigske bevægelse, som kom til Jelling med seminarieforsøger, pastor Hans Jørgen Marius Svendsen, efter hvem de opkaldte deres yngste søn. Om søndagene var der åbent hus for kirkesøgende, som kom kørende fra Dons og Bredsten og andre steder for at høre Pastor Svendsen. 16 vogne kunne man have i gården, i stalden eller på toften var der fyldt med heste. En stående orienterende bemærkning af købmanden over for Gorms høj er bevaret fra den tid: »Nu er klokken ti minutter i 10, for Pe' Ravn og Mett' Mari' går forbi på vej til kirke!« Efter gudstjenesten var der kaffebord i gården, og Mette Marie var en virksom og glad værtinde.

Peder Ravn og Mette Marie havde mange børn, som alle mærkede deres hjælpsomhed. Da Christine og Hans Peder Bruun 1887 var flyttet ind i førstelærerboligen i Melby og skulle drive et landbrug, som dengang hørte til embedet, sagde Peder Ravn til Leopold Bruun, som var i besøg: »Nu må du tage tre køer ud af vor besætning til vore børn i Melby, og så får vi dem nok derover.«

Leopold Bruun blev i Jelling kaldt »Abraham«, et navn, seminaristerne havde givet ham på grund af hans værdige patriarkalske udseende. Det viste sig, at han ligesom den jødiske patriark havde forstand på kvæg, for da han havde gjort sit udvalgte af den store besætning, sagde Peder Ravn til Mette Marie: »Han tog de bedste!« Den ældste af sønnerne,

Niels ledsagede de tre unge køer til Melby, med skib til Frederikssund og derefter til fods de 23 km til Melby.

I hjemmet på den gamle gård hos Peder Ravn og Mette Marie var der 9 børn, 5 piger og 4 drenge. Christine døde, da hun var 8 år gammel. Johanne blev gift med kroejser Høegh i Låsby ved Skanderborg og fik 4 børn, hvoraf Peder, murermester i Silkeborg, og Marie, gift med mejeribestyrer Kjeldsen i Hørby ved Sæby, med trofasthed vedligeholdte forbindelsen med Jelling. Niels Ravn fik Jellinggård, som han udvidede og drev med stor dygtighed. Han var gift med den kloge og stiltfærdige Marie Jensen, hvis slægt havde været førende i Jelling-bysamfundet i over 100 år. Søren Larsen Ravn var udlært snedker og havde en tid forretning i Egtved, men han længtes snart efter at få en gård, helst i nærheden af Jelling, og købte så Fløjstrupgård i Vindelev sogn, som han drev med vågent initiativ. Steffen Ravn, der fik fødegården, havde megen slægtsfølelse og viste sammen med sin hjertelige hustru Karen Pagh, omfattende gæstfrihed mod den store familie, som de altid indbød til 5. juledag. I Sommerferien var der stort rykind i Den gamle Gård i Peder Ravns tid. Skoleinspektør H. P. Bruun og Christine fra Gasværksvejens skole i København kom med 6 børn, og lærer Peder Klausen og Elisabeth kunne møde med 7. Det blev nødvendigt at dele ferien mellem de to hold, dog sådan at begge var sammen en uge. Den store familie følte det som en livsnødvendighed at komme sammen. Efterhånden skiftede ferieopholdene karakter og varighed. De ugifte søskende Hans og Augusta Ravn købte den gård, som ligger umiddelbart øst for håndværkerforeningens bygning, og mange, både yngre og ældre, havde derefter ferieophold i dette hjem og besøgte derfra familierne i Den gamle Gård, Jellinggård og Fløjstrupgård. Ja, engang foretog Christine og H. P. Bruun samt 4 af deres børn en fodtur fra Jelling til Voel kro, som Johanne og Chr. Høegh dengang havde .

Augusta Ravn havde ikke sin fulde førlighed og måtte altid bruge bandage. Alligevel fik hun udrettet mere end mange,

*Aage Bruun. Aksel Heltoft. Augusta Ravn og Elisabeth Heltoft.
Bagved: Cecilie Heltoft.*

der kunne bevæge sig uden vanskelighed og smerter. Alt indendørs skinnede af properhed, og ved frokostbordet var der tid til samtale. Hun virkede samlende på familien, for hun skrev lange, indholdsrige breve både til ældre og yngre. »Moster« blev hun kaldt, ikke alene af slægtninge, men også af hendes mange venner. Når man var glad, og når noget trykkede, gik man ad trappen til »Moster Augusta«. Måske gav hun et godt råd, måske lyttede hun blot, mens hun så på en med sine kloge, venlige øjne, men lettet var man altid, når man gik.

De tre generationer af slægten Ravn i Skærup o. 1600 karakteriseredes som »hæderlige og kristelige mænd, der ikke forurettede nogen«. 300 år derefter kunne man sige det samme om den gren af slægten, som da var med til at præge befolkningen i Jelling.

Uddrag af Heltoft slægtens stamtavler

I

Slægtsgård: 2a, 3a, 4a, 5a og 6a.

a	b	c
1 Nr. 13, Over-Fidde. Ca. 1750–1797 boelsmand og snedker Johan Jochum Wassermann, f. 1729, d. 19.11. 1797. 1. gang g. m. Anna Kirstine, 2. gang m. Margrethe Jensdatter fra Kolle, Nr. Nebel. 4 børn, Jens Christian, 2a.	Gård nr. 8 i Vittarp: 1771: Dynes Laugesen, søn Knud Dynesen, f. 1749, d. i Sdr. Bork 1821, g. m. Maren Andersdatter. Datter Maren Knudsdatter, 2a.	Thomas Marinus Thomsen Heltoft, f. 5.3. 1877, d. 13.2. 1967, skoleinspektør i Hobro. 15.5. 1904 g. m. Claudia Clausen (1875–1905). Datter Claudia Heltoft, f. 20.1. 1905. Lærerinde, Tarm 1933–1962. 10.8. 1906 g. m. Nicoline Madsen (1879–1919). Børn: Else, f. 3.12. 1907, g. 16.6. 1934 m. skoleinspektør Arvid Schaarup, Ålborg (Finn, Lise, Ole). – Margrethe, f. 23.6. 1919, g. 23.6. 1948 m. cand. jur. Knud Skou Udesen, revisionsdepartementet (Lars, Søren). 5.8. 1920 g. m. Cæcilia Gransløv, f. 7.2. 1893. Børn: Kristian, f. 20.6. 1921, g. 14.7. 1956 m. Kirsten Deigaard (Anne), lærer. – Vibeke, f. 17.4. 1924, lærerinde, Viby. – Per, f. 6.2. 1926, g. 20.6. 1959 m. Inge Paarup, f. 5.5. 1936 (Thomas, Jesper, Mette), bogholder. – Jørn, f. 27.4. 1927, g. 1.1. 1953 m. Inge-Merete Andersen, f. 29.5. 1928 (Erik, Klaus), lærer. – Henning, f. 10.3. 1930, g. 18.11. 1961 m. Bente Andersen, f. 6.3. 1938 (Marianne), afdelingschef.
2 Gården Heltoft i Outrup sogn fra 1838. Jens Christian Johansen, f. 11.2. 1776, d. 18.1. 1850, g. 30.5. 1812 m. Maren Knudsdatter, f. 19.6. 1779, d. 3.11. 1860. Børn: Maren, 3a, samt Knud, f. 2.3. 1813, og Johan, f. 2.7. 1821.	Gård i Grærup, Ål sogn. Adser og Kirsten Hansdatter, f. 1717. Søn Hans Adersens, f. 1747, og Mette Lauesdatter. Datter Kirsten Hansdatter, 3b II. Gård i Mosevrå, Ål. Knud Jessen, f. 1726, og Karen Christensdatter, f. 1726. Datter Ingeborg, 3b I.	
3 Thomas Jessen, f. 4.12. 1820, d. 16.5. 1873, g. 18.5. 1847 m. Maren Jensen, f. 24.7. 1817, d. 19.4. 1882. Børn: Jens, 4b, Christian, 4a, Kristine og Hansine, 5b.	Gård i Øster Vrøgum, Ål sogn. Hans Nielsen, d. 1786, g. m. Ingeborg Knudsdatter. Søn Jes, 3b II. Jes Hansen, f. 1776, d. 1850, g. 1813 m. Kirsten Hansdatter (1784–1862). 5 børn, Thomas Jessen, 3a.	
4 Jes Christian Thomsen, f. 7.1. 1850, d. 4.9. 1936. Fik ved kgl. bevilling af 11.4. 1903 ret til at føre navnet Heltoft. G. 1876 m. Ane Margrethe Pedersen, f. 11.12. 1851, d. 10.11. 1920. Børn: Thomas c1, 2, 3, Peder 4c, Marius 5a, Ane Marie c4, 5, Thora 5c, Jens 6b og c.	Jens Jessen Thomsen, f. 4.1. 1848 i Heltoft, d. 1912 i Nr. Nebel. 1. gang g. m. Kathrine Bech, hvis fødegård de fik 3 børn: Kristen, Thomas og Anton, der alle rejste til Amerika. 2. ægteskab m. Ane Marie, Chr. Jepsens datter i Sædding. Ingen børn.	Peder Anton Thomsen Heltoft, f. 15.3. 1879, d. 11.2. 1956 i Lønborg. Brugsforeningsuddeler i Vesterhede, Vostrup og Lønborg. Ane Marie, f. 6.5. 1883, d. 13.3. 1955 i Tønning, g. 11.4. 1911 m. gårdejer Holger Jensen, f. 9.4. 1884, d. 15.2. 1965. Børn: Anders, f. 28.2. 1912, g. m. Kristence Nielsen (Marie, Jens, Karen, Aksel), gårdejer, Vibsig, Brønderslev. – Dorthea Margrethe Heltoft Jensen, f. 8.2. 1914, ejer fødegården »Bøgely«, Tønning. – Svend Aage, f. 25.7. 1918, entreprenør, Sødover. – Søren Holger, f. 25.8. 1925, g. m. Karen Holse Pedersen, f. 8.7. 1949 (Svend, Dorte), lærerpar i Akirkeby.
5 Marius Thomsen Heltoft, f. 15.4. 1881, d. 21.8. 1959, g. 29.3. 1912 m. Else Marie Larsen, f. 27.12. 1884, d. 20.6. 1941. Børn: 1. Christian, 6a. 2. Gjøde Magdal, f. 21.6. 1915, landbrugskonsulent. 3. Margrethe, f. 7.10. 1917, g. m. Erik Morthorst, gårdejer, Øster Løgum. 4. Rune Bork, f. 23.10. 1920, g. 23.5. 1959 m. Hilda Mouridsen, f. 30.6. 1932, Bregning (Else Marie, Aksel). 5. Sigrud Marie, f. 21.12. 1923, lærerinde, Fredensborg. 6. Svend Mathies, f. 24.2. 1926, assistent, Statens forsøgsgård Favrholm. 7. Dagmar Elly, f. 18.11. 1928, husholdningslærerinde, Hadsten.	Maren Kristine, f. 1852, og Hansine, f. 1856, d. 1895, blev gift med to brødre, Jens Thøstesens og Niels Thøstesens fra Sønderjylland og boede henholdsvis i Strellev og i Tistrup. Hansine havde ingen børn. Kristine 3 sønner: Thomas, Marinus samt Niels, der fik en gård i Vestkjær, Ølgod.	
6 Christian Sigfred, f. 11.4. 1913, g. 24.3. 1946 i Hornborg m. Karen Therkelsen, f. 16.4. 1922 (Therkel og Kirstine T., Bjergager, Haurum). Børn: Else, f. 17.9. 1953, Marius, f. 21.3. 1964.	Jens Andreas Thomsen Heltoft, f. 19.12. 1889, g. 12.10. 1918, Eliaskirken, København, m. Anna Elisabeth Bruun, f. 2.9. 1892 i Melby (H. P. Bruun og Kristine Ravn, III 4a). Børn: Aksel, f. 10.6. 1922 i Jelling, g. 9.2. 1950 Lysebu, Norge, m. Bente Hammerich (admiral Carl Hammerich og Borghild Schmidt), f. 11.12. 1921. Børn: Tone, f. 11.12. 1953, Marie Benedicte, f. 21.3. 1962. – Forfatter. Kirsten Margrethe, f. 29.12. 1923 i Viborg, g. 25.6. 1949 m. lærer Poul Erik Jessen, f. 18.10. 1925 i Aborg, Assens, d. 13.1. 1959 (søn af lærer N. F. S. Jessen og Mette Marie). Børn: Morten, f. 18.4. 1950, Søren, f. 3.6. 1952, Annemette, f. 11.12. 1954. – Lærerinde, Skårup øvelsesskole og Skårup seminarium. Guðrun Elisabeth, f. 12.4. 1925 i Viborg. Bibliotekar på Danmarks Lærerhøjskole. Kjeld Bruun Heltoft, f. 14.5. 1931 i Viborg, g. 25.5. 1960, København m. Gerda Andrea Jensen, f. 17.10. 1929, Næsbyhoved (Vognmand Jens Jensen og Karen). Børn: Karen Elisabeth, f. 15.9. 1964, Guðrun Helene, f. 3.5. 1968. – Kunstmaler, Nordskov.	Thora Marie Thomsen Heltoft, f. 24.11. 1885, d. 21.1. 1959 i Tønning. Først lærerinde i Mausing ved Kjellerup, derefter i 30 år i Sdr. Bork.

Tilføjelser:

Uddrag af Rærup slægtens stamtavler

II

Slægtsgårde: Starbæk mølle (2a, 3a, 4a), Annekspræstegården (3b), Lindegård (1c),

Raskgård (3b), Toftegård (4b), Matrikelnr. 11: Kjærgård: 3b, 3c, 4c, 5c.

	a	b	c
1	Mads Andersen, fæster af Linding Mølle, Thorstrup sogn, under Nørholm gods, f. 1650, d. 16.3. 1741. Søn, 2a.	Johann Copie, hoftrumpeter i København. Boede 1685 i Glibstrup, Lyne sogn. Datter, 2a.	Matr. nr. 5: Lindegård, Rærup: Poul Pedersen, f. 1761, d. 1836, g. m. Ane Cathrine Adamsdatter, f. 1764, d. 1829. Datter: Ane Margrethe Pedersdatter, 3c.
2	Hans Madsen, f. 10.9. 1683 i Starbæk mølle, d. 1.5. 1768, g. 24.6. 1708 m. Ane Cathrine Copie, f. 1685 i Glibstrup. d. i Starbæk mølle 14.2. 1729. 7 børn, Christen, 3a, Adam, 2b.	Adam Hansen, gmd. i Hallum, Kvong sogn, f. 7.8. 1725 i Starbæk mølle, g. 3.3. 1751 m. Anne Hansdatter, f. i Hallum 23.11. 1760 (Hans Sørensen, f. i Stauskjær, Horne, og Anne Mortensd., f. i Hallum). 5 børn, Johannes, 4a.	Matr. nr. 11: Kjærgård, Rærup, Lydum sogn: Niels Hansen, f. 1733, havde den i selveje 1788. Datteren Appelone Marie, d. 7.1. 1817, blev gift med Enevold Nielsen, f. 1755. Søn: Niels Enevoldsen, 3c.
3	Christen Hansen, f. 1730, d. i Starbæk mølle 22.2. 1798, g. m. Anna Christensdatter, f. 1728 d. i Starbæk mølle 25.1. 1801, viet i Strellev 16.9. 1755. Overtog fæstet af møllen 1768, afstod det 1780 til svigersønnen Johs. Adamsen. Datter Karen, 4a.	Annekspræstegården i Lydum. Christen Madsen, f. i Adsbøl, Strellev s. 1750, ejede først »Kovang« i Kvong, købte 1794 Annekspræstegården. 2. ægteskab: Anne Henriksdatter fra Raskgård i Lydum, f. 3.5. 1776. Datter: Johanne Marie Christensdatter, 4b.	Matr. nr. 11, Rærup, se 2c. Niels Enevoldsen, f. 1791, d. 1878. Sognefoged. Gift 3 gange, 1. gang med Ane Margrethe Pedersdatter, f. 1800 i Rærup, d. 1832. Blandt 7 børn i dette ægteskab Peder, 4c.
4	Johannes Adamsen, fæstemøller i Starbæk 1787, selvejer 1790, f. i Hallum 23.10. 1757, d. i Starbæk mølle 5.5. 1824, g. 1787 m. Karen Christensdatter, f. 29.9. 1768 i Starbæk mølle. Bliver således gift med sin kusine. Søn: Hans Johannesen, 4b.	Toftegård, Rærup: Johanne Marie Christensdatter, f. 14.7. 1801, d. 4.3. 1883. 1. ægteskab 1821 m. Poul Christensen, Toftegården, d. 1825. 2. ægteskab m. Hans Johannesen, f. 1800 i Starbæk mølle, d. 30.5. 1830. 4 børn, en datter Ane Marie Hansdatter, 4c. 3. ægteskab 1832 m. Jens Nielsen Høj, der overtog Toftegård 1869. Sønnen Johannes Høj fik den 1904.	Matr. nr. 11, Rærup, se 1c og 3c. Peder Nielsen, f. 30.12. 1824, d. 1903, fik skøde på den 1855. G. m. Ane Marie Hansdatter 1860, hun f. 10.3. 1826, d. 1909. Børn: Ane Margrethe, se I 4a, Poul Kristian, 5a, Niels, 5c, Hans Johan Marinus, 5b.
5	Poul Kristian Pedersen (1854–1939), g. 1885 m. Kristiane Lund (1864–1941) fra Ballum. De havde en ejendom i Borg ved Bredebro. En datter, Margrethe, blev gift med Carl Lorenzen, Borg. 3 børn: Thomas, Kristine og Poul Kristian. Den anden datter, Marie, blev gift med Friedrich Müller, Rødekro. 8 børn: Andrea, Poul Kristian, Emil, Kristiane, Andreas, Karl Friedrich, Hans Johan Marinus, Otto Erland.	Hans Johan Marinus Pedersen, navneskifte 1903 til Rune, f. 7.4. 1864, d. 20.8. 1956 i Kbhvn., begravet Solbjerg kirkegård. G. 29.10. 1904 i St. Lukas kirke, Kbhvn., m. Louise Pedersen, f. 11.10. 1864. Ingen børn. Rune var kommune-lærer i Kbhvn. og boede Amicisvej 23.	Matr. nr. 11, Rærup. Niels Pedersen (1857–1901), g. 1888 i Nr. Bork m. Cecilie Christensen (1859–1904). Datter: Kristine Marie Pedersen (1889–1952), g. 1910 m. Jørgen Kristinus Jensen, f. i Farre 1887. 1920 solgte de gården og flyttede til Endrup ved Bramminge. 5 børn. Matr. nr. 11, Ane Margrethe Pedersens fødegård, er dermed ude af slægten.

Tilføjelser:

Uddrag af Orten slægtens stamtavler

III

Slægtsgårde: i Orten 1a og 2a, i Gunderup 1b og i Roved 3a.

	<i>a</i>	<i>b</i>	<i>c</i>
1	Gård nr. 6 i Orten, Varde landsogn: ca. 1700: Peder Madsen Bruun (1723–1798), g. 1762 m. Margrethe Hansdatter, 1b, f. i Årre, d. 1899 i Orten. Søn: Peder, 2a.	Gunderup, Årre sogn: ca. 1690: gårdbeboer Niels Jepsen. Søn Christen Nielsen, 1c og datter Margrethe, g. m. gårdbeboer Hans Tranberg. Datter: Margrethe 1a.	Christen Nielsen Gundorph, f. 1697, d. 10.8. 1756 som birkedommer i Skanderborg, g. 15.12. 1747 m. Agathe Schandorph, datter af amtsforvalter S. Død 11.8. 1755 i Skanderborg.
2	Peder Christensen Bruun, f. 25.6. 1763, d. 25.3. 1847. I. ægteskab m. Mette Jensdatter, f. 24.7. 1813, Jædding, Ølgod. 8 børn. Datteren Margrethe blev i gården, g.: 1) Søren Karstensen Brink, 2) Chr. Olesen. 2. ægteskab m. Karen Pedersdatter, f. 1767 i Andsager, d. 28.7. 1851 i Horne. 7 børn: Peder, 2b I, Niels, 2b II, Leopold, 3a. Karen Margrethe blev gift m. lærer Laugesen, Darum. Chr. Gundorph fik Frøstrupgård.	I. Peder Bruun, f. 2.3. 1817, d. 1885, lærer i Oksbøl, kirkesanger i Ål g. 1844 m. Regine Stokholm, f. 1877, d. af sognepræst S., Ål. Børn: Niels, Peder, Margrethe. II. Lærer og kirkesanger i Ølgod Niels Tranberg Bruun, f. 28.2. 1819, d. 1888 i Ølgod. I. ægteskab m. Maren Møller fra Letbæk Mølle. Søn Marthinus. 2. ægteskab m. enke Kirsten Andersen, der havde børnene Kristen Andersen, lærer i Vesterbæk, og Bodil, gift i Ølgod.	I. Holger Bruun, f. 5.11. 1896 i Melby. Ingeniør, Stockholm, g. 23.6. 1927 i Høbro m. Gudrun Sodemann (apoteker S.), f. 3.5. 1904. Børn: Inge, f. 10.6. 1930, g. 1.11. 1958 m. Hans Bittmann, f. 9.9. 1929 (Bo, f. 2.2. 1960, Lotte, f. 17.7. 1961). – Helle, f. 28.3. 1935. II. Marie Bruun, f. 12.8. 1898, Kbhvn. Søn: Per Paul Gundorph, f. 6.9. 1933 i Paris, ingeniør, g. 5.3. 1960 m. Birte, f. 21.4. 1938 i Vejle, datter af fabrikant Ulrik Hansen. Børn: Henrik, f. 16.12. 1961, Maria Christina, f. 13.8. 1966.
3	Leopold Bruun, lærer og kirkesanger i Tjæreborg, f. 11.2. 1830, d. 6.12. 1904 i Hedsbjerg, Søborg. 25.9. 1860 g. m. Ane Elisabeth Hansen, f. 6.1. 1828 Roved. Andst. Datter af gdr. Hans Nielsen og Gunde Marie, d. 6.12. 1885. Sønner: Hans Peder, 4a, og Carl, 3b.	Carl Marius Gundorph Bruun, f. 14.1. 1870, d. 3.8. 1940, g. 22.8. 1899 m. Karoline Nielsen, f. 8.9. 1868 i Halling, d. 19.5. 1955 i Kbhvn. Førstelærer, Hedsbjerg, senere Hedegårdens skole, Roskilde. Børn: Agnete, Valdemar Anker samt Hakon, ingeniør, Virum, f. 24.12. 1901, g. 27.5. 1934 m. Helene Nielsen, f. 12.3. 1907 Børn: Aase, f. 10.8. 1938, Ellen, f. 11.1. 1940, begge læ.i.eks. Jonstrup.	Aksel Bruun, f. 27.11. 1899, g. 26.1. 1929 m. Ellen Marie Elmegaard Pedersen, f. 24.5. 1905, datter af dyrlæge P. og Dorthea Dagmar Elmegaard, Bredsten. Børn: Jørgen, f. 6.5. 1931, g. 23.8. 1952 m. Jytte Therkildsen, f. 28.7. 1929. (Carsten, f. 10.6. 1960, Torben, f. 18.7. 1965). Fortsættes 4c I. Hanne, f. 20.1. 1935, kommunelærerinde, Hl. Holte. Else, f. 23.8. 1937, g. 24.6. 1961 m. Søren Birch-Rasmussen, f. 18.7. 1965. Søn: Flemming, f. 10.11. 1967.
4	Hans Peder Bruun, f. 9.8. 1863 i Tjæreborg, d. 27.9. 1950 i Vejrogade 12, København, g. 18.6. 1887 i Jelling m. Kristine Margrethe Sophie Ravn, f. 12.5. 1865, d. 21.6. 1946 i København. Børn: Elisabeth, I 6bc, Peder, 4b, Holger, 2c I, Marie 2c II, Aksel, 3c, Aage, 4c.	Peder Bruun, f. 5.11. 1896, Melby, Svanevænget 12, ingeniør, g. m. Frida Christensen, f. 17.1. 1903, datter af tobakshandler Rasmus C, Kbhvn., og hustru Anna Rasmussen, f. Nyborg. Søn: Cai, f. 2.10. 1930, salgschef, g. 21.9. 1957 m. Bente Poulsen, datter af direktør H. F. P. og Aase Christensen. Søn: Henrik Peter, f. 26.5. 1964.	Aage Bruun, f. 12.2. 1902, g. 28.11. 1928 i New York m. Bergliot Riegels Drejer, f. 12.1. 1906, d. 20.9. 1962. Børn: Hedda Gundorph B., f. 22.9. 1938, Nils, f. 22.9. 1938, Eric, f. 24.12. 1944.

Tilføjelser:

Uddrag af Ravne slægtens stamtavler

IV

Slægtgårde: Fogedgården 1a, 2a, Den gamle Gård 3a, 4a, 5a.

Skærup Østergård 1c og 2c, Qvistgården 3c.

a	b	c
1 Fogedgården i Jelling: Søren Larsen (Smed), d. 10.9. 1752, g. m. Mette Terkildsdatter. 4 børn. Lars, 2a.	Gård i Skovbølling, Jelling: Søren Thomsen, f. 1726. Them Sørensen, f. 1764, og Marie Marchusdatter, f. 1764. Datter Anna, 2b, g. m. Steffen Sørensen. Datter Mette Marie, 4a.	Skærup Østergård: Herredsskriver, selvejer Henrik Rafn, o. 1540. Søn: selvejer, herredsskriver og kirkeværge Peder Henriksen Rafn, o. 1600. 2c.
2 Lars Sørensen, f. 1726, og Johanne Madsdatter, f. 1732. Søn: Søren Larsen (1763–1819), g. 1. gang m. Kirstine Margrethe Pedersdatter. Datter: Kirstine Margrethe Sørensdatter, 3a. G. 2. gang m. enke efter degnen Thorbrøgger Maren, f. 1767.	Fra 3c: Søren Ravn. Landinspektør Søren Nielsen Ravn (1761–1842), g. m. Else Marie Nielsdatter (gdr. Niels Iversen, Børkop). Børn: Johanne, g. 1) 1815 m. Jens Sørensen, 2) 1826 m. Jørgen Laursen, gårdejere i Jelling. Sophie, g. 1822 m. gdr. Hans Møller, Jelling. Niels, 3a. Hans August, 3b.	Søn: selvejer, herredsskriver og kirkeværge Jens Pedersen Rafn og Kirsten Lauritsdatter, fordrevet fra gården under svenskekrigen o. 1660. Søn: selvejer og herredsskriver Peder Jensen Rafn, ca. 1670. Søn: 3c, Hans Pedersen R.
3 Niels Ravn, f. 30.4. 1798, g. 19.5. 1819 m. Kirstine Margrethe Sørensdatter. Børn: Maren Sophie, f. 1822, Søren Kr. August, f. 1822, Peder, 4a, Ane Marie, f. 1828, Caroline Margrethe, f. 1831, Hedevig, f. 1834, Else Marie, f. 1836, Hans August, f. 1839, Poul, f. 1842.	Hans August Ravn (1800–1886), proprietær, Hornumkær, g. m. Ane Margrethe Hedvig Otzen. 6 børn: 4 sønner og 2 døtre, sønnen Anton musiker og tegner, Emil maler, datteren Augusta g. m. højskoleforstander Hans Rosendal. Børnene født på Møgelkjær, Rårup s., faderen avlsforvalter der dengang.	Hans Pedersen Rafn, søn Peder Rafn, ligesom faderen gårdejer i Skærup. Søn Niels Pedersen Rafn (1727–1790), blev gift ind i slægten Qvist, der i mange år havde haft en gård i Skærup, som derfor havde fået navnet Qvistgården. Søn: Søren Ravn, 2b.
4 Peder Ravn (1825–1908), g. 1855 m. Mette Marie Steffensen (1831–1902), 1b. Børn: 4, 5 og 6 b og c. Søn Steffen Ravn (1872–1947), g. 1907 m. Karen Pagh Iversen (1887–1967). Børn: Kirstine og Mette Marie, 5a og 6a.	Peder Ravns børn: I. Johanne, f. 1859, g. m. kroejær Chr. Høegh, Voel, senere Låsby (Peder, f. 1884, murermester i Silkeborg, Aage, f. 1886, Meta Marie, f. 1890, g. m. mejeribestyrelse Kjeltdsen, Hørby, Magnus, f. 1894). II. Augusta (1863–1938). III. Kristine, III 4a. IV. Niels Ravn (1867–1945) g. 1896 m. Mette Marie Jensen (1872–1959). Børn: Petra, f. 12.7. 1897, g. 1937 m. Svend Aage Maarssø, f. 1901. Konsulent, Aarhus. Agnes, f. 14.6. 1900, musiklærerinde, Jelling. Helga, f. 16.10. 1904, lærerinde, Vejen. Anton, f. 10.11. 1905, g. 1932 m. Jensine (Sinne) Frandsen, f. 1903. V. Elisabeth, f. 19.7. 1870, g. 1892 m. lærer Peder Klavsen, Kolding (1868–1945). Børn: Kristine, f. 1893, g. 1916 m. gdr. Jens Peter Hansen (1890–1958) (Hans Christian, f. 30.4. 1919, Elisabeth, f. 12.3. 1925). 2. Marie (Mimi), f. 21.7. 1895. 3. Peder, f. 23.9. 1896, g. 1925 m. Anna Katrine, f. Lauritsen, f. 15.1. 1896. 4. Ellen, f. 12.8. 1898, g. 17.10. 1926 m. montør Magnus Eriksen, Skive. 5. Asta, f. 27.4. 1900, g. 1923 m. boghandler Johannes Barkholt, Kolding, f. 19.12. 1897. 6. Inger, f. 12.5. 1903, g. m. arkitekt Poul Hansen (1889–1948) (Lone, g. Persson, Mogens, g. Ørum Petersen). 7. Erik, f. 10.9. 1907, Argentina. VI. Steffen, 4a.	VII. Søren Larsen Ravn (1874–1945), g. 1900 m. Sørine Petersen, Vester Ørum (gdr. N. Petersen). Børn: Peder, f. 10.12. 1902, Harald, f. 4.9. 1905, Agnes, f. 21.6. 1908, se nedenfor. Peder Ravn, g. 5.8. 1932 m. Johanne Kristensen, f. 4.8. 1903. Børn: Holger, f. 11.4. 1934, g. 24.9. 1965 (Peder Ravn, f. 31.8. 1966). Niels, f. 27.1. 1943. Harald Ravn, g. 26.12. 1939 m. Agnes Margrethe Nielsen, f. 5.2. 1904 (Mogens, f. 20.8. 1941, g. 29.7. 1967 m. Ingrid Sandberg, f. 28.6. 1943. Ejvind, f. 13.11. 1944). Agnes Ravn, g. 26.5. 1939 m. Niels Anker Nielsen, f. 10.8. 1901. Havreballegård. Børn: Helle, f. 16.2. 1940, g. 28.10. 1961 m. Karl Erik Petersen, f. 28.6. 1930 (Bente, f. 27.2. 1964, Lene, f. 17.4. 1966). Kristian, f. 23.3. 1942, Søren, f. 23.4. 1947.
6 Mette Marie, f. 1.6. 1926, g. 18.10. 1947 m. lærer Edvin Hansen, f. 16.4. 1925. Børn: Hans Steffen, f. 29.6. 1948, Grethe Elisabeth, f. 29.10. 1951, Lars Søren, f. 14.8. 1959, Frants Ejner, f. 22.5. 1962. Alle børnene hedder Ravn Hansen.	(fortsættes 4, 5 og 6c)	VIII. Hans Jørgen Marius (1.1. 1876–7.11. 1955.

Tilføjelser:

(fortsættes 4, 5 og 6c)